

XII. Eötvös Konferencia

ABSZTRAKTFÜZET

A XII. Eötvös Konferencián elhangzó előadások
rövid összefoglalója

2024. április 12-13.

XII. Eötvös Konferencia

Az SZTE Eötvös Loránd Kollégium konferenciája

Támogatóink:

Szegedért Alapítvány

Eötvös Loránd
Kollégistákért Alapítvány

A konferencián elhangzott előadások összefoglalói

2024. április 12-13.
Szeged

Beosztás

Április 12. (péntek)

	Bolyai terem	Haar terem
8:00	Regisztráció (Kerékjártó terem)	
9:00	Ünnepélyes megnyitó (Bolyai terem)	
10:00	Kémia	Biológia
10:20		Fizika és matematika
10:40		
11:00		
11:20		
11:40		
12:00 - 13:00	Ebédszünet	
13:00	Film- és színháztudomány	Történelem
13:20		
13:40		
14:00		
14:20	Szünet	
14:40	Nyelvtudomány	Történelem
15:00		
15:20		
19:00	Gálavacsora (SZTE Eötvös Loránd Kollégium, Nagyterem)	

Április 13. (szombat)

	Bolyai terem	Haar terem
8:30	Regisztráció (Kerékjártó terem)	
9:00	Plenáris előadás (Bolyai terem)	
10:00	Földrajz és földtudomány	Élettan és neurobiológia
10:20		
10:40		
11:00		
11:20	Pszichológia	
11:40		
12:00 - 13:00	Ebédszünet	
13:00	Irodalomtudomány	Társadalomtudomány
13:20		
13:40		
14:00		
14:20	Szünet	
14:40	Irodalomtudomány	Néprajz
15:00		
15:20		
15:40		
16:00		
16:20		

Program:

Április 12. (péntek)

Kémia szekció

szekcióelnök: Juhászné Dr. Csapó Edit

10:00 Babcsányi István János: Alkil-tiantréniumsók újszerű szintézise és felhasználásuk szubsztitúciós reakciókban 10

10:20 Kónya Zsuzsanna: Réteges kettős hidroxid-alapú multifunkcionális nanokompozitok fejlesztése 11

10:40 Fajka Lilla: Fotoaktiválható fragmensek előállítása és gyógyszerkémiail alkalmazása 12

11:00 Mester Csaba: Maleimid típusú fehérje jelölő kismolekulák szintézise 13

Biológia szekció

szekcióelnök: Dr. Kolbert Zsuzsanna

10:00 Papp Rebeka: Egy *Solanum lycopersicum* L.-eredetű defenzin alkalmazhatóságának vizsgálata 14

10:20 Gyarmati Marcell László: A szelén-biofortifikáció alkalmazása keresztesvirágú csíranövényeken 15

Fizika és matematika szekció

szekcióelnök: Torma Gábor

10:40 Baumgärtner Margaréta: Egereken alkalmazható virtuális valóság rendszer optikai elemeinek kifejlesztése 16

11:00 Kovács Ádám: A Prandtl-D vitorlázó-repülő optimalizációja numerikus módszerekkel 17

11:20 Kovács Ádám: Gömbszimmetrikus téridők 1+1+2 kovariáns felbontása és perturbációi 18

11:40 Keliger Dániel: Járványmodellek közelítő módszereinek pontosságának karakterizációja..... 19

Film- és színháztudomány szekció

szekcióelnök: Dr. Kérchy Vera

13:00 Csapó Áron Sebestyén: Elidegenedve a városokban - Az ezredforduló szimulációs filmjeinek nem-helyei 20

13:20 Ignác Barbara: „A ketrec a világ esszenciája” - Az állatok felszabadítása Franz Kafka Jelentés az akadémiának című novellájának színpadi feldolgozásaiban 21

13:40 Szabó Réka Dorottya: „Mondta, mondta” - Szemiotikai kettősség és narrativitás Esterházy Péter *Én vagyok a Te* című drámájában..... 22

14:00 Dudás Ádám Adrián: Philip K. Dick és a szimulákrum elsőbbsége - A halál útvesztője 23

Történelem szekció

szekcióelnökök: Dr. Hunyadi Zsolt és Berczeli-Nemcsényi Alex

13:00 Varga Virág: Az Osl nembeli Herbortyaiak társadalmi helyzete a 13–14. század fordulóján..... 24

13:20 Papp Regina: Bylandi kísértethistóriák – Források a középkori népi képzeletvilág megismeréséhez 25

13:40 Völgyi Réka: A kosaras asszony - Egy gyermekprostitúciós ügy Budapesten..... 26

14:00 Zab Tamás Lóránd: Kommunista pártmunkások Kaposváron 1918-1919 27

14:40 Oláh Szabolcs: A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézi telkek..... 28

15:00 Haluska Mirabel: Egy nyilasfeleség felelősségre vonása - Hubay Kálmánné: életútjának feltárása levéltári dokumentumok segítségével..... 29

15:20 Dávid Rebeka: Munkáskórus – munkásének a Magyar Népköztársaságban..... 30

Nyelvtudomány szekció

szekcióelnök: Dr. Schirm Anita

14:40 Kovács Pál: Kulcsszavaktól a kulcsfunkciókig - Álhírek korpuszalapú pragmatikai vizsgálata 31

15:00 Virág Nándor: Naivan az álhírek ellen - Egy Naive Bayes algoritmus álhírek és valódi hírek elkülönítésére..... 32

Április 13. (szombat)

Földrajz és földtudomány szekció

szekcióelnök: Dr. Raucsik Béla

10:00 Bodor Bálint: A framboidális pirit méreteloszlásának elemzése mint a leülepedési környezet rekonstruálásának eszköze..... 33

10:20 Vona Zoltán: A természetföldrajz meghatározó szerepe egy alföldi nagyváros temetkezésében..... 34

10:40 Tóth Ádám: Térképolvasási- és feldolgozási stratégiák hetedik osztályos tanulók példáján 35

Élettan és neurobiológia szekció

szekcióelnök: Dr. Frank Rita

10:00 Keszthelyi Emma: Mikrobiom hatásának vizsgálata Lynch-szindróma humán sejtmodellekben 36

10:20 Lüvi Adél: Az asztrociták által aktivált NLRP3 inflammaszóma szerepe az agyi metasztázisok kialakulásában 37

10:40 Lucien Lemaitre: A vér-agy gát érésének vizsgálata humán őssejt-alapú modellen..... 38

11:00 Nyerki Emil: Honfoglaló, avar, hun minták fenotípus vizsgálata 39

11:20 Páli Emese Kincsó: Dopaminnal kapcsolt, célzott polipeptid nanohordozók tesztelése a vér-agy gát sejttenyészetes modelljén .. 40

11:40 Sas Ágnes: A status epilepticus mint első epilepsziás roham prezentációja a Semmelweis Egyetem Sürgősségi Orvostani Klinikáján..... 41

Pszichológia szekció

szekcióelnök: Dalos Vera Daniella

11:20 Luksik Laura: Krónikus betegségek összefüggése az önértékeléssel és az éhatékonysággal..... 42

11:40 Csapó Gyöngyvér: A mobbing árnyékában – a vezetési stílusok összefüggései a munkahelyi bántalmazással..... 43

Irodalomtudomány szekció

szekcióelnök: Dr. Fogarasi György

13:00 Fenyő Dániel: A Magyar Műhely és az Arkánum megítélése a nyolcvanas évekbeli magyarországi irodalmi mezőben 44

13:20 János Emília: Grendel Lajos Éleslövészet című regényének példázatos olvasati lehetőségeiről..... 45

13:40 László István: Szövegről írt szövegek olvasása - Interpretációs stratégiák Borbély Szilárd *Nincstelenség – Már elment a Mesijás?* című regényének recepciójában 46

14:00 Sulyok Valentina: A tragédiák „kezelőorvosai” - A „jóvátételten jóvátételébe” vetett hit Pilinszky János és Takács Zsuzsa életművében 47

14:40 Szabadhegyi Anna: „Aszfaltprérik, bérházkolosszusok” - Természetről 1950-1960-as évek Magyarorszáján 48

15:00 Borbíró Aletta: A halál lánya - A fekete kisasszony motívum mint a betegség szimbóluma 49

15:20 Folyi Bence: Pierre Huyghe és a felszabadított idő 50

Társadalomtudomány szekció

szekcióelnök: Kiss Mária Rita

13:00 Kopunovic Dávid: A politikai impotencia fogalmi rekonstrukciója..... 51

13:20 Bolla Zsolt: A szabad iskolaválasztás története és következményei 52

Néprajz szekció

szekcióelnök: Dr. Apjok Vivien

14:40 Homovics Panna: Mi mindenről „beszélnek” számunkra a levelek? Egy 1960-as évekbeli levelezés vizsgálata53

15:00 Vadász Márton: Egy "különös házasság" története: Mácsi Ferenc 1824-es házassági engedélyének néprajzi vizsgálata 54

15:20 Jánosi Kincső Mária: Kicsiben élni: utak a közösség és a fenntarthatóság felé 55

15:40 Kutasi Imre: Hajdúnánás tanyavilága a 19–20. században ... 56

16:00 Papp Bernadett Kitti: A csornai és Csorna környéki menyecskekendők rendszerezése és elemzése 57

16:20 Porkoláb Benedek: A hortobágyi pásztorok körében jelenlévő bőrkikészítési módok a XX. és XXI. század fordulóján 58

KÉMIA

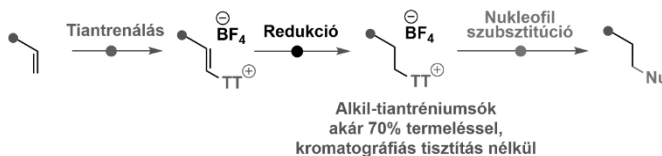
Alkil-tiantréniumsók újszerű szintézise és felhasználásuk szubsztitúciós reakciókban

Babcsányi István János

ELTE TTIK

babcsanyii@gmail.com

Az olefinek addíciós reakciói hagyományosan hasznos átalakításnak számítanak heteroatomok, új funkciók beépítésekor. Szintetikus kihívást jelent azonban az addíciók szelektivitásának kontrollja, különösen a poláris addíciókban nem kedvezményezett anti-Markovnyikov-termékek előállítására alkalmas módszerek keresése. Az ismert eljárásoknak hátrányai az alkalmazott drága átmenetifém-katalizátorok és az alkalmazható szubsztrátok, illetve nukleofil reagensek szűk köre. Az egyik alternatívát a gyökös intermedieren keresztül lejátszódó addíciók jelentik, azonban ezek is gyakran nehezen hozzáférhető fotokatalizátorokat igényelnek. E megfontolások alapján komoly szintetikus jelentőséggel bír a fém- és katalizátormentes módszerek fejlesztése.

Az alkalmazott szintetikus stratégia

Kutatómunkám során nem aktivált olefinek regioszelektív funkcionálizálására dolgoztam ki új eljárást. Egy ismert vegyületsaládot, alkenil-tiantréniumsókat alkalmazó stratégiában redukció révén állítottam elő korábban nehezen hozzáférhető alkil-tiantréniumsók széles körét.

E termékek kiváló elektrofil $C(sp^3)$ szintonok, amelyek nukleofilokkal szubsztitúciós reakcióba vihetők, akár heteroatom beépülését, akár lánchosszabbítást eredményezve. A bruttó folyamat tehát olefinek formális anti-Markovnyikov addíciója.

Témavezetők:

Sóvári Bence, PhD hallgató, HUN-REN Természettudományi Kutatóközpont, Organokatalízis kutatócsoport

Varga Szilárd, tudományos főmunkatárs, HUN-REN Természettudományi Kutatóközpont, Organokatalízis kutatócsoport

Réteges kettős hidroxid-alapú multifunkcionális nanokompozitok fejlesztése

Kónya D. Zsuzsanna^a, Szerlauth Adél^{a,b}, Szilágyi István^{a,b}

^aMTA-SZTE Lendület Biokolloidok Kutatócsoport

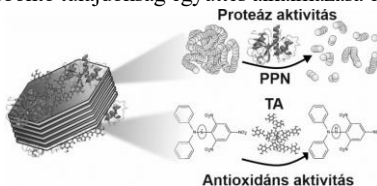
^bSZTE TTIK Fizikai Kémiai és Anyagtudományi Tanszék

zsuzsi.konya@gmail.com

Mind az élő szervezetek kiegyensúlyozott működéséhez, mind különböző ipari folyamatok megfelelő lejárásához szükség van antioxidánsok gyökfogó és enzimek katalitikus funkcióira. Az antioxidánsok a szabadgyököket hatástalanítják vagy azok termelődését gátolják, ezzel megakadályozva az oxidatív stressz kialakulását, az enzimek pedig speciális működésükkel (pl. fehérjebontó tulajdonság) különféle reakciókat katalizálnak. Ezen biomolekulák azonban érzékenyek a környezeti hatásokra (pl. fény- és hőérzékenység, csekély vízdoldhatóság, pH-függés), így azok nem megfelelő körülmények között elveszítik aktivitásukat. Használatukat emellett megnehezítheti fokozott reaktivitásuk és a kezelt rendszertől való bonyolult elválasztásuk, nem utolsósorban allergiás reakciókat indukálhatnak.

Az említett problémák kiküszöbölésére ezen molekulák hordozón való rögzítése jelenthet megoldást: a réteges kettős hidroxidok (LDH-k) biokompatibilis, kémiai és mechanikailag stabil, nagy fajlagos felülettel rendelkező rendszerek, melyek rétegei között vagy azok felületén számos hatóanyag megkötésére van lehetőség. A felsoroltakból adódóan ezek az anyagok alkalmasak lehetnek a két biomolekula immobilizációjára.

Munkánk során a tannin (TA) mint antioxidáns, és a papain (PPN) mint proteáz enzim stabilizálása, illetve kombinált alkalmazásuk megkönnyítése volt a cél. A két molekulát LDH-k felületén elektrosztatikus kölcsönhatások révén immobilizáltuk; a pozitív többlettöltésű LDH-t TA adszorpciójával áttöltöttük, majd az így negatív töltésű felületen rögzítettük a PPN-t. A rögzítés sikerességét Raman-spektroszkópiás felvételekkel és Bradford-tesztel igazoltuk. A nanokompozit antioxidáns és proteáz aktivitását rögzítés előtt, illetve rögzítés követően is vizsgáltuk DPPH- és proteáz-tesztel; rögzítés hatására a molekulák aktivitása lecsökkent, azonban így is számottevő maradt. A TA és PPN immobilizációjával kombinált hatású nanokompozitokat hoztunk létre, melyek felhasználhatók olyan ipari területeken (pl. kozmetikai- és élelmiszeripar), ahol a gyökfogó és fehérjebontó tulajdonság együttes alkalmazása előnyökkel járhat.

KÉMIA

Fotoaktiválható fragmensek előállítására és gyógyszerkémiai alkalmazása

Fajka Lilla

ELTE TTK Szerves Kémiai Tanszék

lilla.fajka@gmail.com

A fragmens alapú gyógyszertervezés (FBDD) a 21. század egyik meghatározó trendjévé vált a gyógyszerkémiaiában, amely során olyan kis molekulatömegű ligandumokat (~150 Da) azonosít, amelyek biológiailag fontos makromolekulákhoz kötődnek. A fragmens alapú gyógyszertervezés egyik legnagyobb kihívása a találatok észlelése, amelyet a gyenge fragmens-fehérje kölcsönhatások okoznak, az észlelés megkönnyebbítésére elektrofil vegyülettárakat alkottak meg. Kutatómunkám során egy fotoaktiválható vegyülettár előállítására volt a célom, amely esetében, az elektrofil vegyülettárakhoz hasonlóan, a fragmenshez kapcsolt reaktív kötőelem kovalens kötést tud kialakítani az aminosavak oldalláncjaival. Az így létrejött kölcsönhatás miatt nem szükséges nagy érzékenységre módosított módszerek használata, hanem folyadékromatográfiával kapcsolt tömegspektrométerrel lehet alkalmazni. Továbbá a fotoaktiválható vegyülettárak előnye, ellentétben a hagyományos elektrofil vegyülettárakkal, nem csak olyan fehérjecélpontok ellen alkalmazhatóak, amelyek kötőhelye közelében támadható nukleofil aminosavat, például ciszteint tartalmaz, így kiszélesítve célozható fehérjék körét. A 100 tagú vegyülettár tagjai a kutatócsoport által megalkotott fragmens optimalizálási módszer által lettek megtervezve, hogy a fragmensek hatékonyan lefedjék a kémiai teret. A vegyülettár egy leukémiás folyamatokban résztvevő fehérjecélpont, a STAT5B (Signal transducer and activator of transcription 5B) fehérje N-terminálisán teszteltük. A jelölés során 24 találatot kaptunk, azonban a konverzió alacsonynak bizonyult, amelyet egy iridium fotokatalizátor használatával sikerült növelni. A kutatómunkám során egy olyan vegyülettárát állítottam elő, amely megkönnyebbítette a találatok észlelését, illetve több találatot is adott a STAT5B N-terminálisával szemben, amelyre eddig még nem ismertek ligandumok.

Maleimid típusú fehérje jelölő kismolekulák szintézise

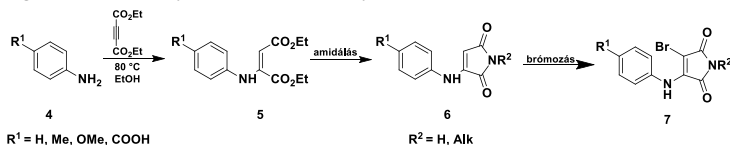
Mester Csaba¹, Lőrinczi Bálint¹¹SZTE GYTK, Gyógyszerkémiai Intézet

csabam122@gmail.com

A biokonjugációs módszerek lehetővé teszik a fehérjék poszttranszlációs módosításait, fluorofórok beépítését a vizualizációjukhoz vagy fehérjékkel történő célzott hatóanyagleadást.¹ A tiol csoportot, azaz ciszteint tartalmazó bio-polimerek átalakításaiban fő szerepet a maleimid származékok játszanak. Számos ilyen reagens áll rendelkezésre, azonban annak ellenére, hogy ezek specifikusabbak, mint más hasonló céllal fejlesztett származékok (például jódoacetamidok),² számos hátránnyal rendelkeznek.³

A Gyógyszerkémiai Intézetben az elmúlt két évtizedben számos kinurénsav származékot állítottak elő. Az ezen származékok szintézise során alkalmazott Conrad–Limpach eljárás (C–L) során maleimid származékok keletkezhetnek. Célkitűzésünk e szintézis optimalizálása és átalakításuk speciális, brómot tartalmazó származékokká, melyek beépített énamin csoportjuknak köszönhetően lehetőséget adhatnak új, szelektívebb fehérje kapcsolásra.

Megfelelő anilin kiválasztásával a C–L során sikeresen előállítottunk irodalomban már ismert és új énamin származékokat is (1. ábra). Következő lépésben ezeket különböző amin forrással irodalomban ismeretlen maleimidekké alakítottuk. Utolsó lépésben pedig ezek brómozását hajtottuk végre, előtérbe helyezve a vízdoldékony származékokat.

1. ábra: Maleimid származékok szintézise

1. a) Lundblad, R. L. *Chemical reagents for protein modification*, CRC Press, Boca Raton, Florida, 3rd ed, **2005**, b) Hermanson, G. T. *Bioconjugate techniques*, Academic Press, London, **1996**, c) Baker, J. R. et. al. *Org. Biomol. Chem.*, **2019**, *17*, 7870
2. a) Konigsberg, W. *Biochem. J.*, **1964**, *91*, 589, b) Matthews, K. S. J. *Biol. Chem.*, **1979**, *254*, 5128.
3. a) Junutula, R. et. al. *Nat. Biotechnol.*, **2012**, *30*, 184, b) V. Chudasama et. al. *Drug Discovery Today: Technol.*, **2018**, *30*, 27

BIOLÓGIA

Egy *Solanum lycopersicum* L.-eredetű defenzin alkalmazhatóságának vizsgálata

Papp Rebeka

SZTE TTIK Biológia Doktori Iskola

papprebus97@gmail.com

A mezőgazdaság számára a növénypatogén kórokozók közül a legjelentősebb problémát a gombás fertőzések jelentik. A helyzetet tovább súlyosbítja a gombaellenes vegyszerekkel szemben rezisztenssé vált törzsek elterjedése. A jelenleg használatban lévő környezet- és egészségkárosító fungicidok hatékonyságának csökkenése miatt szükséges új, környezetbarát antifungális stratégiák kidolgozása a probléma megoldása érdekében.

A növényi defenzinek alkalmas biofungicidok lehetnek erre a célra, mivel pozitív töltésű és amfipatikus tulajdonságuk következtében hatékonyan, széles körben képesek növénypatogén gombák növekedését gátolni. Alkalmazhatóságukat azonban megnehezíti az a tény, hogy a növényekben csak kis mennyiségben fordulnak elő, ezért nagymennyiségű előállításukra heterológ expressziós rendszerek kidolgozása szükséges.

Kutatócsoportunk korábban egy paradicsomnövény (*Solanum lycopersicum* L.)-eredetű defenzint (K4CBP6) azonosított és jellemzett *in silico* módszerekkel. A fehérje nagymennyiségű előállítására egy *Pichia pastoris*-alapú heterológ expressziós rendszert készített, mely nagy mennyiségű (~8 mg/L), megfelelő másodlagos szerkezeti elemekkel rendelkező defenzin előállítását teszi lehetővé.

Munkánk során megfigyeltük, hogy a rekombináns K4CBP6 hatékonyan gátolta számos *Fusarium* faj, továbbá *Cladosporium herbarum* és *Botrytis cinerea* növekedését *in vivo* antifungális tesztekben és ezt az antifungális hatást hőkezelés (50°C, 100°C) után, valamint enyhén savas (pH=6) és lúgos (pH=8) körülmények között is megőrizte. A K4CBP6 hőstabilitásának elektronikus cirkuláris dikroizmus spektroszkópiás méréssel végzett vizsgálata alapján a fehérje még 95°C-on is intakt maradt. Növényvédelmi alkalmazhatóságának vizsgálata során a defenzin hatékonyan gátolta *B. cinerea*, valamint *C. herbarum* növekedését paradicsom levelén és termésén. A toxicitási vizsgálatokat intakt növényen, illetve csírázó *Medicago truncatula* és *S. lycopersicum* magokon is végeztük. Megállapítottuk, hogy a K4CBP6 25 µg/ml és 400 µg/ml koncentrációban sem, vagy csak nagyon kis mértékben okozott sejtkárosodás paradicsom levélen és termésén. Továbbá megfigyeltük, hogy a csírázó magok 400 µg/ml koncentrációjú defenzinnel történő kezelése sem befolyásolta szignifikánsan a növények növekedését.

Elmondható, hogy a K4CBP6 ígéretes biofungicid lehet, széleskörű antifungális aktivitása és stabil szerkezete miatt. Lehetséges mezőgazdasági használatát az is erősíti, hogy nincs káros hatással növényekre és fejlődésükre.

Témavezetők: Dr. Tóth Liliána és Dr. Galgóczi László

A kutatást L.T. és L.G. Magyar Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal NKFIH, PD 134284 és K 146131 azonosítósámú pályázatai támogatták.

BOLÓGIA

A szelén-biofortifikáció alkalmazása keresztesvirágú csíranövényeken

Gyarmati Marcell László

SZTE TTIK Növénybiológiai Tanszék

gyarmati.marcell.99@gmail.com

A szelén (Se) egy esszenciális elem az emberek és az állatok számára, legfőképpen az antioxidáns hatása miatt. A Se a növényekben főleg szervesen, az emberben inkább szerves (pl. szelenometionin) formában jut be. A biofortifikáció során a mikroelemek koncentrációjának növelése történik a csíranövényekben úgy, hogy biztosítva legyen a megfelelő tápanyag-összetétel. Ezáltal kevesebb forrásból is felvehető több létfontosságú elem, így Se is. Kutatásunk során potenciálisan Se-akkumuláló keresztesvirágú biocsíranövényekkel (*Lepidium sativum*, *Eruca sativa*) dolgoztunk, amiket különböző Se-koncentrációjú oldatokban csíráztattunk *in vitro* 7 napig. A nevelés során 0, 0,1, 1 és 5 mg/L koncentrációjú nátrium-szelenát (Na_2SeO_4) oldatot alkalmaztunk. Munkám során mértem a csíranövények különböző növekedési paramétereit (főgyökérhossz, teljes hossz, friss és száraz tömeg), alkalmaztam különböző gyökércsúcs-festési eljárásokat (AR, DHE, FDA, MBB, WSP-1, DAF-FM-DA, DHR123), valamint biokémiai vizsgálatokat is végeztem (FRAP, kataláz aktivitás mérése, SOD-aktivitás mérése, fehérjetartalom meghatározása, lipid-peroxidáció). A festésekről fluoreszcens mikroszkóp segítségével készítettem felvételeket. Kutatásom célja, hogy megtaláljam azt az optimális koncentráció-tartományt, amiben a Se pozitívan hat a csírák fejlődésére, ezáltal eredményeink hasznosíthatók lehetnek majd az élelmiszeriparban és a mezőgazdaságban is

FIZIKA

Egereken alkalmazható virtuális valóság rendszer optikai elemeinek kifejlesztése

Baumgärtner Margaréta

BME TTK Atomfizika Tanszék

baumgartner.margareta@edu.bme.hu

A kutatás a BME Atomfizika Tanszékén a Biophysics of visual systems, perception and information processing kutatócsoportban folyik, a Brain Vision Center-rel együttműködésben, célunk a tanulási mechanizmus idegi hátterének megismerése.

Az egér vizuális stimulációra adott idegi válaszána vizsgálatá fontos az ingerületfeldolgozási és tanulási folyamatok feltérképezésében. Korábban kimutatták, hogy az egér látóterének kitöltése és figyelmének teljes mértékű összpontosítása, amely a sikeres stimuláció feltétele, nem valósítható meg hagyományos képernyőkkel. A hatékonyabb stimuláció érdekében egy olyan vetítősrendszert dolgoztam ki, amely az egér látóterét a vetített képpel teljesen kitölti és a teljes látóterben jó minőségű leképezést biztosít.

Irodalmi adatok alapján elkészítettem az egér szemének modelljét Ansys Zemax OpticStudio programban, amelynek látótere és képalkotása megközelíti az élettani adatokat. A szemmodell felhasználásával megterveztem és optimalizáltam többféle lehetséges optikai elrendezést, és összehasonlítottam azok teljesítményét. A biológiai kísérleteinkben jelenleg alkalmazott új fejlesztésű, sík képernyőt alkalmazó vetítősrendszer sem tölti ki megfelelően az egér széles látóterét, ezen probléma megoldására egy nagyobb látómezejű és jobb képalkotású, görbített képernyőt és pozitív meniszkuszlencsét tartalmazó rendszert terveztem.

Előadásomban bemutatom, hogy a szemmodell alkalmas az állat látásának modellezésére, a megtervezett vetítősrendszer pedig a jelenleginél jobb képalkotást biztosít a vizuális stimulációhoz. Az optikai terv kiindulási alapot nyújt kutatócsoportunkban prototípusok előállítására, az elkészült berendezés tesztelésére élő egereken. A fejlesztés közvetlenebb és egyértelműbb idegi válaszok megfigyelését, valamint nagyságrenddel gyorsabb tanulási folyamat elérését teszi lehetővé.

FIZIKA

A Prandtl-D vitorlázó-repülő optimalizációja numerikus módszerekkel

Kovács Ádám

SZTE TTIK Elméleti Fizikai Tanszék

adam010313@gmail.com

A mai repülőgépek szárnyának felépítése Ludwig Prandtl 1922-es cikkében felvázolt elméleten alapul, ami alapján az optimális szárny esetén elliptikus a felhajtóerő eloszlása a szárnyfeszítáv mentén, ugyanis ezzel minimális indukált ellenállást érhetünk el. Azonban ez az eloszlás nem volt összeillő a madarak repülésének vizsgálata során kapott eredményekkel. Azonban 1933-ban Prandtl kiadott egy kevésbé ismert cikket, amiben közölt egy a korábnál jobb, harang felhajtóerő eloszlású szárny konstrukciót, ami képes kanyarodásra hozzáadott tartozékok nélkül. A vizsgálat motivációja egy ilyen repülőszárny konstrukció megtervezése volt. A módszer a negatív indukált ellenállás hatásán alapul.

A NACA 2412 szárnyprofilú szárnyak felhajtóerő és ellenállástényezőinek értékét és eloszlását a szárnyfeszítáv mentén több állásszög esetén vizsgáltuk. Ezt követően a szárnyon csavarást végeztünk és egy csűrőt adtunk hozzá a harang felhajtóerő eloszlás elérése érdekében. Több különböző csavarprofil és csűrő pozíciót hasonlítottunk össze turbulenciakeltés és stabilitás szempontjából.

A folyékony anyagok áramlását a Navier-Stokes egyenlet segítségével tudjuk leírni. Segítségével megadhatóak a levegő repülőgépek szárnyai körül észlelt áramlásai, azonban analitikus megoldása az egyenletnek csak korlátozott esetekben adható. A numerikus modellezéshez a Reynolds átlagolt Navier-Stokes (RANS) modellnek a két egyenletes Menter SST $k-\omega$ modelljét használtuk, és az aerodinamikai modelleket Comsol szoftverben szimuláltuk. Különböző állásszögek mentén vizsgáltuk a felhajtóerőt és a légellenállást, az erők eloszlását a szárnyban, és figyelembe vesszük a szárnyvégi örvények keletkezését is. Található egy olyan csavarprofil, amely lehetővé teszi a segédhengési eszköz nélküli elfordulást, de az irodalomban talált eredményekhez képest kevésbé hatékony. A negatív indukált ellenállás nem lép fel a szimulációk során.

FIZIKA

Gömbszimmetrikus téridők 1+1+2 kovariáns felbontása és perturbációi

Kovács Ádám

SZT TTIK Elméleti Fizikai Tanszék

adam010313@gmail.com

A téridő leírásához az általános relativitáselméletben lokális koordináták használata a legelterjedtebb azonban ez esetenként koordináta szingularitásokhoz vezethet. A koordináták helyett tetrad formalizmust használunk, amely segít a téridő fizikai értelmezésében is.

A tetradok segítségével bevezethetők kovariánsan definiált változók, amik alkalmazásával a téridő 1+3 felbontásban írhatóak. A változók kovariáns definiálása segítségével a fizikát és a téridő geometriáját tenzormennyiségekkel és a köztük lévő kapcsolatokkal írhatjuk le, így koordinátarendszer függetlenül tudjuk tárgyalni az általános relativitáselméletet. Az 1+3 felbontás sikeres módszer kozmológiai esetek vizsgálatára, ugyanis ott az idő koordinátának kiemelt szerepe van. Más szituációkban, például gömbszimmetrikus téridők leírásánál, ahol az egyik térbeli koordinátát is ki kell emelnünk, az 1+3 formalizmushoz hasonló 1+1+2 formalizmust érdemes használni.

A fizikai valóság nem olyan egyszerű, mint a modellekben leírt téridők, ezért meg kell vizsgálnunk ezek a modellek hogyan változnak perturbáció hatására. Ez 1+1+2 felbontott és mértékinvariáns változókkal is végezhető, így a perturbáció is írható koordinátafüggetlen módon. Az Einstein-egyenlet vákuummegoldása alapján előállt Schwarzschild-téridő esetén 1+1+2 formalizmusban vizsgáltuk a perturbációs egyenleteket lineáris rendben, és az elektromos, illetve mágneses Weyl-tenzor komponensekre hullámenyenleteket írtunk fel. Ezen a módon gravitációs hullámokat leíró egyenleteket hoztunk létre a vákuum háttér lineáris perturbációjaként.

FIZIKA

Járványmodellek közelítő módszereinek pontosságának karakterizációja

Keliger Dániel

BME TTK Sztochasztika tanszék

perfectumfluidum@gmail.com

A jövőbeli fertőzésszámok előrejelzéséhez, policyk hatásán becsléséhez gyakran használnak ágens alapú, sztochasztikus modelleket. A sztochasztikus modellek valószínűségeinek közvetlen kiszámítása általában reménytelenül nehéz feladat a megoldandó differenciálegyenletek számának exponenciális növekedése miatt. A gyakorlatban épp ezért vagy szimulációkat alkalmaznak, ahol sok futtatás átlagából kerülnek becslésre a valószínűségek, vagy pedig átlagtér közelítéssel könnyebben kezelhető, determinisztikus modelleket használnak.

Az első megközelítés hiányossága, hogy a pontos becslésekhez sok szimulációt kell elvégeznünk, ami nagy számítási kapacitás igényével lép fel. A determinisztikus közelítések problémája pedig, hogy nem a pontos valószínűségeket adják vissza, a levezetésük heurisztikus, nem mindig világos, mely esetben használhatóak alacsony hibákkal.

A kutatás célja a determinisztikus módszerek alaposabb megértése, hibakorlátok biztosítása. Korábbi eredményeink egy $d^{-1/2}$ nagyságrendű hibakorlátot biztosítottak, ahol d jelöli az átlagfokszámot, melyet a friss eredményeink $1/d$ -re javítanak. Ezen kívül megmutatjuk, hogy ez a hibakorlát éles, kisebb nagyságrendű hibakorlát nem lehetséges általános esetben.

Az eredményeink Markov folyamatok általános osztályára alkalmasak, amelyek valamilyen (hiper)gráfon fejlődnek, illetve bizonyos esetben megengedhető, hogy a járványmodell együtt fejlődjön az alapul szolgáló hálózattal.

„A kutatás az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-23-3-II kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

FILM- ÉS SZÍNHÁZTUDOMÁNY

Elidegenedve a városokban:

Az ezredforduló szimulációs filmjeinek nem-helyei

Csapó Áron Sebestyén

PTE BTK Filmtudományi és Vizuális Tanulmányok Tanszék

csapoaron@gmail.com

Előadásomban a közvetlenül az ezredforduló előtt megjelent, szimulációt ábrázoló és társadalmi valóságot megkérdőjelező filmek városábrázolásával foglalkozom. Ez az alábbi alkotásokat foglalja magába: *Dark City* (Alex Proyas, 1998), *A Truman Show* (Peter Weir, 1998), *Mátrix* (Lilly Wachowski; Lana Wachowski, 1999), *eXistenZ – Az élet játék* (David Cronenberg, 1999) és *A 13. emelet* (Josef Rusnak, 1999).

Mint látható, ezek a filmek szinte mind egyidőben jelentek meg, és mind hasonló kérdéskört dolgoznak fel. Cselekményük is majdhogynem ugyanúgy épül fel; a szimulációban élő átlagosnak tűnő ember elkezd megkérdőjelezni az őt körülvevő világot, majd a történet végére általában valamiféle megváltói pozícióba kerül és elkezd megváltoztatni a szimulációt az általa vélt helyes irányba. A filmekben megjelenő városok van, hogy jobban hasonlítanak egymásra, mint például a *Mátrix* és *A 13. emelet* felhőkarcolókkal teli nagyvárosai, van, hogy kevésbé, mint például a *Dark City* future noir hangulatú sötét metropolisza és *A Truman Show* napsütötte, tengerparti kertvárosa. Ugyanakkor minden különbség ellenére az összes alkotásban megtalálható helyszínen átível egy hely típus, amelyet Marc Augé nem-hely fogalmával lehet definiálni. Dolgozatom nagy részében így Marc Augé (1992): *Nem-helyek, bevezetés a szürmodernitás antropológiájába* című könyvére fogok támaszkodni. Ezt a fogalmat kiegészítve Mark Fisher nem-idejével, amit a *Mi a hantológia?* című esszéjében fogalmaz meg, látható lesz, hogy a filmek hogyan használják ezeket a típusú megjelenítéseket az elidegenedés érzékeltetéséhez. Valamint Jean Baudrillard (1996): *A szimulákrum elsőbbsége* című írása alapján kitérek arra is, hogy a filmek egyes szereplői hogyan viszonyulnak az adott szimulációkhoz és hogyan válnak a mesterséges világok Disneylandi illuzórikus kápráztattá.

FILM- ÉS SZÍNHÁZTUDOMÁNY

„A ketrec a világ esszenciája”¹ – Az állatok felszabadítása Franz Kafka *Jelentés az akadémiának* című novellájának színpadi feldolgozásaiban

Ignácz Barbara

PTE BTK Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

ignacz.barbi@gmail.com

Előadásomban Franz Kafka *Jelentés az akadémiának* című, 1917-es novelláját állítom középpontba, különös tekintettel ember és állat között lévő kapcsolatra. A majomból emberré váló Rótpeter szinte mágikus, mindeközben egészen darwini metamorfózisa számos színpadi feldolgozás alapjául szolgált, így kifejezetten releváns lehet a különböző Kafka-interpretációk összevetése. Különösen fontos és hagyományteremtő ezek között Willi Schmidt darabja, amely elsősorban formabontó megfilmesítése végett kiemelt helyet foglal el ezen feldolgozások között. A késő 20., illetve a 21. században, habár a Schmidt-féle keretek felbomlanak, a színdarabok központi kérdése többnyire ugyanaz marad: mihez kezdhetünk a bennünk élő állattal? Hogyan próbáljuk meg életünk során a polgári normarendszernek megfelelően alakítani önreprezentációnkat? Hol húzódik meg az emberi és állati ösztönök és viselkedésminták között lévő határvonal? Ember és állat kapcsolata ennek nyomán egészen át- és újraértékelődhet; jó példa erre Oliver Frljic 2019-ben bemutatott feldolgozása, amely kiélezetten vizsgálja az állatok rendszerszintű kizsákmányolását, illetve bírálja annak fajista alapjait. Azonban valóban az állatok felszabadítása adja meg a választ a kaffkai kérdésre? A korábban már említett és további darabok párhuzamos elemzésével szeretném ezt a felvetést körüljárni.

¹ Oliver Frljic rendező darabjából idézi Wildermann, Patrick: „Eine Bericht für eine Akademie” am Gorki Theater – Da lachen die Affen, Tagesspiegel, 2024. 02. 01., <https://www.tagesspiegel.de/kultur/da-lachen-die-affen-5542963.html>. (saját fordítás)

FILM- ÉS SZÍNHÁZTUDOMÁNY

„Mondta, mondta”

**Szemiotikai kettősség és narrativitás Esterházy Péter *Én vagyok a Te*
című drámájában**

Szabó Réka Dorottya

SZTE BTK Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

rekadorottyaszabo@gmail.com

Előadásomban Esterházy Péter *Én vagyok a Te* című drámájának színházzemiotikai és narrációs aspektusait vizsgálom. A szöveg sajátossága a folyamatos, explicit és implicit módon is megfogalmazott színházi önreflexió, ami többek között a színház feladatára irányul. A brechti és artaud-i színházelméletek nyomán rámutatok azokra az eszközökre, melyeket a szöveg az illúziórombolás érdekében alkalmaz. Bár a reprezentációs és performatív elemek állandó váltakozása és játéka már a szöveg szintjén is beazonosítható, röviden kitérek arra is, hogy a fentiek milyen módon jelennek meg az előadás alapján 2011-ben készült, Gothár Péter által rendezett feldolgozásban.

Az egyes szereplők megszólalásai és a szerzői utasítások összemosódó szerkezete révén a szöveg a posztdramatikus színházi szövegekre jellemző dramatikus narráció struktúráját követi. Munkámban először a struktúra szemiotikai funkcióit prezentálom, majd kitérek az *Én vagyok a Te* ebből fakadó monodramatikus olvasási lehetőségeire is.

Elemzésem hosszútávú célja elhelyezni az Esterházy-drámairodalmat a magyar színháztörténet kontextusaiban.

FILM- ÉS SZÍNHÁZTUDOMÁNY

Philip K. Dick és a szimulákrum elsőbbsége

A halál útvesztője

Dudás Ádám Adrián

SZTE BTK Irodalom- és Kultúratudományok Doktori Iskola

azoggot@gmail.com

Az előadás célja Philip K. Dick *A halál útvesztője* (1970) című regényének elemzése. Ez a regény, bár több, mint ötven éves, olyan kérdésekkel foglalkozik, amelyeket hajlamosak vagyunk a mai információs társadalom problémáiként azonosítani. A regény már a hetvenes években tematizálja a virtuális és a reális közötti különbségeket, megkérdőjelezi a valóság megismerhetőségét. A szövegben a virtuális tér a valóság helyettesítésére szolgál, egyfajta menekülés az elviselhetetlennek ítélt realitásból. De ha a virtualitás megszólalásig hasonlít a reálisra, mégis mi különbözteti meg őket? A regény ezen kérdések vonalai mentén kérdőjelezi meg a határvonalakat a reális és a virtuális között. A szerző számos művében használ metalepsziseket, amelyek az előzőekben írt megismerhetőséget problematizálják.

Ha napjaink tömegkommunikációját és az azzal szorosan összefüggő információs túlterheltségét (infotoxication) szemléljük, ráismerhetünk arra, hogy a regény hasonló problémákkal foglalkozik. A szöveg több helyen rímel arra a posztmodern gondolatra, miszerint a valóságot konstruáljuk, önmagában nem megismerhető. A szimulációnak, a létrehozott világnak meghatározott funkciói lehetnek. Ezek egyike, Baudrillard elmélete alapján: elfedik a problémákat a valóságban – már ha létezik valóság.

TÖRTÉNELEM

Az Osl nembeli Herbotyiaiak társadalmi helyzete a 13–14. század fordulóján

Varga Virág

ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola

vargavirag1102@gmail.com

A 13. századi Magyar Királyság oligarchacsaládjainak és a szervienzi réteg kialakulásának vizsgálatához képest eddig háttérbe szorult középkorkutatásunkban annak az előkelő rétegnek a tanulmányozása, amely az oligarchák és a szerviensek között helyezkedett el: a tartományuróságok időszakában országos vagy udvari méltóságviselőket, illetve megyésispánokat adó, de az oligarchák közé nem emelkedő főúri nemzetségeké. Az előadás egy tágabb kutatás részét képezi: ennek során a szóban forgó társadalmi réteghez tartozó, elsősorban a Nyugat-Dunántúlon birtokló főúri nemzetségekről készítetek esettanulmányokat okleveles forrásbázis alapján. A nem oligarcha, de jelentős tisztség(ek)et betöltő főúri nemzetségekkel kapcsolatban számos kérdés felmerül: hogyan helyezkedtek a mindenkori uralkodó és a tartományurak küzdelmének idején? Betagozódtak-e valamely oligarchacsalád familiájába? Miért nem sikerült tartományuróságot kiépíteniük? Milyen volt társadalmi kapcsolatrendszerük? Birtokaik és tisztségeik révén mekkora mozgásterük volt a magyar politikai életben? Az előadásban a főképp Sopron megyében birtokos Osl nemzetség egyik ágával, a Herbotyiaiakkal kapcsolatban keresem a válaszokat a fenti kérdésekre. A Herbotyiaiak genealógiájának és birtoklástörténetének elemzése mellett végigkövetem a jelentősebb nemzetségtagok politikai szerepvállalását és társadalmi kapcsolatrendszerét a 13. század utolsó harmadában és a 14. század elején, kiemelten vizsgálva II. Herbord kapcsolatát az 1280–90-es években a Sopron megye felett mindinkább teret nyerő Héder nembeli Kőszegi oligarchacsaláddal. Vizsgálat alá vonom azt is, milyen kapcsolatai voltak a Herbotyiaiaknak a Sopron megyére szintén hatalmát kiterjeszteni kívánó Csák nemzetséggel, és hogy vajon minek köszönhető, hogy az 1270-es években még folyamatosan tisztségeket viselő I. Herbord halála után egyre inkább familiárisi szintre került a főúri nemzetség ezen ága.

TÖRTÉNELEM

Bylandi kísértethistóriák – Források a középkori népi képzeletvilág megismeréséhez

Papp Regina

PTE BTK Középkori és Koraujkori Történeti Tanszék

reginapapp1999@gmail.com

A kutatásom és így az előadásom tárgya a 15. század elején egy yorkshire-i cisztercita kolostorban (Byland) keletkezett kísértettörténetek elemzése, és bennük a népi vallásosság megnyilvánulásainak feltárása. A forrás egy latin nyelvű kódexben található, (BM MS Royal 15 A xx) melynek néhány oldalára egy ismeretlen szerzetes példázatnak szánt kísértettörténetek jegyzett le.

A történelem megértésének szempontjából fontosnak tartom azokat a módszereket, amelyek nem elsősorban történelmi események feltárásával foglalkoznak, hanem a társadalom mentalitásának, kultúrájának, gondolkodásmódjának megértésre tesznek kísérletet. Kutatásom ezen belül mikrotörténeti kérdéseket vizsgál, vagyis a társadalmi viszonyokat és mentalitást, egy konkrét eset vagy forrás részletes vizsgálatával igyekszik bemutatni.

Esetemben a vizsgálni kívánt kérdés a népi vallásosság, a középkori angol parasztság vallási tézisekhez való viszonya, ami több szempontból is határterületen mozog. Mivel a középkori átlagember kultúrája, aminek a vallásosság is részét képezte, leginkább szóbeliségen alapult, kénytelenek vagyunk olyan írott forrásokra támaszkodni a kutatásban, amik bár a szóbeli kultúrát rögzítették, de nem annak megőrzése céljából. Ebben a kérdésben többek között Aron Gurevics megállapításait alapul véve elfogadom, hogy az olyan középkori egyházi szövegek, amelyeknek célja a hívek tanítása (pl.: hitszónoklatok, prédikációk, példázatok), felhasználták a folklór stílusát és egyes elemeit, hogy a nép nyelvére „fordítsák” az egyházi tételeket.

Ezenkívül egy közösség, esetünkben a középkori Yorkshire lakosságának mentalitása akkor válik megfoghatóvá, ha olyan téma mentén vizsgáljuk, ami annak minden szegmensére hatással volt. A középkori ember életét megkérdőjelezhetetlenül meghatározta a vallása, de ezen belül is fontos helyet foglal el a halál utáni élet lehetőségének kérdése. A kísértethistóriák pedig ebben a kérdésben segíthetik a gondolkodásmód e szegmensének feltárását.

Tehát a kutatás kérdései egyszerre járnak társadalom- és kultúrtörténet, szóbeli és írott kultúra, valamint egyházi és népi hitvilág határán.

TÖRTÉNELEM

A kosaras asszony Egy gyermekprostitúciós ügy Budapesten

Völgyi Réka

ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola

rekavolgyi@gmail.com

1902-ben a fővárost egy gyermekprostitúciós ügy rázta meg. A sajtó szinte azonnal elkezdett cikkezni róla, azonban olyan ellentmondásokkal, amiket nehéz, szinte lehetetlen utólag kibogozni.

Az első cikkek 1902. július 17-én jelentek meg, és már ekkor ellentmondásba keveredtek az egyes sajtóorgánukok. Az ügy két főszereplője a hatéves Mazúr Anna és a kilencéves Flasch Teréz voltak, akiket több idősebb nő – köztük az a bizonyos „*kosaras asszony*” – közbenjárásával felnőtt férfiak számára szexuális célra csaltak el és adtak el.

A bulvársajtóban megjelent cikkek meglehetősen pontatlanok, és néhány részletet nem lehetett hitelesen feltárni, mert akár 3-4 különböző verzióban is megírták. Ezeket megfelelő forráskritikának igyekeztem alávetni, minden verziót ismertetni és felhívni a figyelmet a valószínűsíthetően téves adatokra és megállításokra.

Az ügyön keresztül vizsgálhatjuk a gyermekprostitúció kérdését, a pedofília esetleges kérdését, illetve részben az alacsony társadalmi rétegből származó gyermekek helyzetét. A pedofília a köznapi nyelvben a még serdülőkoron át nem esett gyermekek iránti szexuális vonzalmat jelenti. A pedofília nem számít külön jogi fogalomnak és a ma hatályos törvényekben sem így szerepel. Ezekben a későbbiekben ismertetett ügyekben nem használták ezt a kifejezést, a törvényben, a bírósági iratokban és a sajtóban is a megfertőzés szóval illették.

TÖRTÉNELEM

Kommunista pártmunkások Kaposváron 1918-1919

Zab Tamás Lóránd

PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

zabtamaslorand@gmail.com

A Kommunisták Magyarországi Pártjának vezetősége pártszervezetét 1918 végén és 1919 elején olyan pártmunkásokon keresztül működtette, akik elsősorban „régí mozgalmi kapcsolataikból származó aktív-csoportok, hazatért hadifoglyok, leszerelt katonák, diákok voltak” – állítja Hajdu Tibor monográfiájában.² Némiképp meglepő lehet, hogy a pártszervezet ilyen értelemben vett szervezőtevékenysége, pártmunkáshálózata rosszul feldolgozott területe az 1918-19-es forradalmak történetének. Hajdu szerint „a Dunántúlon a forradalmi [értsd: kommunista] mozgalom jóval gyengébb volt, mint az ország másik felében. Egy-két városban alakult kommunista pártszervezet, viszonylag a legerősebb talán a pápai volt. [...] Kommunisták másutt is voltak, de ezek a helyi SZDP-szervezetet igyekeztek balra vinni.”³ Ennek ellenére releváns kérdésnek tűnik, hogy egy dunántúli városban, ahol kommunista pártszervezet nem alakult, milyen tevékenységet fejtett ki az a néhány pártküldött, aki itt végzett pártmunkát. Külön kihívást jelent eligazodni a korszakról különböző időpontokban készült elbeszélések szövedékén, amelyeket összevetve, változatos forrásanyagot felhasználva képet alkothatunk a kommunista mozgalmi szervezkedés somogyi perifériájáról.

² Hajdu Tibor: Az őszirózsás forradalom. Bp., 1968., 211-212.

³ Uo., 213.

TÖRTÉNELEM

A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézi telkek

Oláh Szabolcs

SZTE BTK

szabolcs.olah99@gmail.com

A Vitézi Rend a Horthy-kor egyik új szervezete volt, mely a rendszer egyik fontos alappillére volt, hiszen tagjai egy újfajta elitjét képezték a magyarságnak. A Rend fundamentumát a haditelkek, az úgynevezett vitézi telkek képezték, így fontosságuk megkérdőjelezhetetlen. A vitézi telkek esetében Jász-Nagykun-Szolnok vármegye jelképes és tényleges jelentőséggel is rendelkezik, mivel Karcag volt az első település, amely elsőnek földterületet adományozott a Vitézi Rend számára.

Vizsgálódásom célja, hogy ismertessem és elemezzem a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén kimutatható egykori vitézi telkeket, hogy ezáltal bemutassam a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Székhez köthető vitézi telkek rendszerét. A kutatás alapját a Szolnokon őrzött levéltári iratanyag, illetve a Vitézi Rend kortárs kiadványai képezik, melyeket a témában íródott szakirodalom egészít ki.

Az előadásom elején a Vitézi Rend és a vitézi telkekkel kapcsolatos alaptudást fektetem le. Ezt követően a második pontban a forrásadottságokat, illetve a kutatási lehetőségeket és nehézségeket ismertetem. Harmadik lépésben bemutatásra kerülnek az elemzési pontjaim, illetve ismertetem a kutatási eredményeimet. Legvégül összegzem a fontosabb konklúziókat és vázolom a kutatás jövőjét.

TÖRTÉNELEM

Egy nyilasfeleség felelősségre vonása Hubay Kálmánné: életútjának feltárása levéltári dokumentumok segítségével

Haluska Mirabel

SZTE BTK

mirabel.haluska@gmail.com

A nők szerepe a politikában mindig is háttérbe szorult, nem volt ez máshogy a második világháború időszakában sem, ezt pedig az egyre jobban erősödő szélsőjobb kihasználta. A nyilaskeresztes párthoz csatlakozó nőket különböző csoportokba sorolhatjuk, melyben önálló kategóriával bírnak a nyilasfeleségek. A nyilasfeleségeket a második világháborút követően ugyanúgy bíróság elé állították, mint a háborús bűnösneként elítélt férjeiket.

Tervezett előadásomban egy nyilasfeleség, Hubay Kálmánné – Schiessl Gizella életét fogom bemutatni, akinek a neve kevésbé ismert. Schiessl Gizella Hubay Kálmánnak, a Horthy-korabeli magyar szélsőjobb meghatározó alakjának a felesége volt. Hubay Kálmánnét számos nyilasfeleséghez hasonlóan esetében is az történt, hogy nem sokkal a férje letartóztatását követően elfogták, majd 1945. november 27-én megkezdték az internálását, később pedig bíróság elé állították.

Hogyan nézett ki a második világháborút követő igazságszolgáltatás Magyarországon? Miért állították bíróság elé a nyilasfeleségeket? Hubayné ténylegesen és tevőlegesen segítette-e a nyilasokat? Előadásomban elsősorban ezekre a kérdésekre keresek válaszokat.

TÖRTÉNELEM

Munkáskórus – munkásének a Magyar Népköztársaságban

Dávid Rebeka

ELTE BTK Társadalom- és Gazdaságtörténeti Doktori Program

vizivirag.dr@gmail.com

A Magyar Népköztársaság kulturális életének a zene egy sajátos aspektusát képezi. A pártállam kultúrpolitikája igyekezett a kultúra minden részét irányítani, és amennyiben lehetséges, propaganda céljából felhasználni. A zenei propaganda ideális eszközének bizonyultak a munkáskórusok és a munkásdalok.

Magyarországon a világháború előtti munkásdalos hagyomány lett az, amelyet az új rendszer a maga zenekultúrájának mintegy elődjéül választott. Kiemelt figyelem fordult Szalmás Piroska és Vándor Sándor karnagyok életművére, nagy múltú munkáskórusok alakultak újjá és élvezték a pártállam támogatását.

A munkásdalok már meglévő zenei hagyományai és repertoárja mellé szükségeltettek új zeneművek is, amelyek pártállami támogatással, propagandisztikus célokra születtek. Ezekkel az új tömegdalokkal együtt létrejött egy sajátos zenei kultúra, amely – több változtatással ugyan, de a rendszerváltásig a magyar zenei és társadalmi élet része lett. Az újonnan születő zeneművek mellett megindult a munkásnépdalok kutatása, amely a magyar népzene kutatás hagyományaira építkezett, tárgyának jellegzetességei miatt különböző kihívásokkal szembesült.

Az 1956-os forradalom után a politikai változások a kultúrpolitikában is újdonságokat jelentettek. A zeneélet is átalakult. Az új körülmények között is nagy szerepet kapott a munkásdal: a „Vándor Sándor” Énekkari Szemle, a „Zúgjon dalunk” - mozgalom a munkás- és ifjúmunkás-énekkarok számára mind ezt példázza. A repertoár is „finomhangolásban” részesült.

NYELVTUDOMÁNY

Kulcsszavaktól a kulcsfunkciókig: Álhírek korpuszalapú pragmatikai vizsgálata

Kovács Pál

SZTE BTK Általános Nyelvészeti Tanszék
MTA-SZTE-DE Elméleti Nyelvészeti és Informatikai Kutatócsoport

kovacspal@gmail.com

Az online szövegek népszerű forrásai a nyelvhasználat kutatásának, amely egyre nagyobb teret nyit az álhírek és a megbízható hírek összevetésének is. Jelen kutatás célja, hogy az álhírek, valamint a megbízható hírek között különbségeket mutasson ki kvantitatív és kvalitatív adatok alapján. A kutatás a “formától a funkcióhoz” módszertannal dolgozik (Aijmer 2018), egy álhírkorpusz és egy megbízható hírekből álló korpusz adatai alapján. A vizsgálati korpusz mérete 1688 szöveg, 860122 szó, a kontrollkorpuszé 507 szöveg, 230957 szó.

Pilot elemzések nyomán első hipotézisem, hogy az álhírek az általuk megbízhatóként közölt új információkat olyan kontextusba ágyazhatják, amelyben azok egyezményesen elfogadott vélekedések ellentétéként jelennek meg. Az ilyen esetekben kimutathatóak olyan kijelentéspárok, amelyek oppozíciókat képeznek. Ezek indikátorai lehetnek a *valójában*-típusú módosítószók (pl. *tulajdonképpen, voltaképpen, lényegében*).

Második kiinduló hipotézisem, hogy az álhírek és valódi hírek közti különbségek egyik oka a két szövegtípus eltérő kommunikatív célja (Grieve–Woodfield 2023, 17). A kommunikatív célokat szolgáló explicit elemek vizsgálatához a szógyakorisági adatok (kulcsszavak) szolgáltak irányadóként. Az álhírkorpuszban a *valójában* a fájlok 0,127%-ában, és a szavak ~0,0006%-át kiteve fordult elő, a kontrollok esetében ezek az arányok 0,079% és ~0,0002% voltak. A kvalitatív vizsgálat alapján három kulcsfunkciót lehetett elkülöníteni:

1. Információ nyomatékosítása (nincs ellentét)
2. Már kifejezett ellentét nyomatékosítása
3. Ellentét kifejezése

A korpuszpragmatikai módszer kiegészítve kontextuális elemzéssel hatékony módszere lehet az álhírek és valódi hírek megkülönböztetésének.

NYELVTUDOMÁNY

Naivan az álhírek ellen:

Egy Naive Bayes algoritmus álhírek és valódi hírek elkülönítésére

Virág Nándor

SZTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola

MTA-SZTE-DE Elméleti Nyelvészeti és Informatikai Kutatócsoport

virag.nandor9910@gmail.com

Az álhírek azonosítása nehéz feladat úgy is, ha tisztában vagyunk a témát érintő tényekkel és felismerjük a téves, hamis vagy félrevezető információkat. Akkor pedig még nehezebb, ha ezekkel nem vagyunk tisztában, csak azt tudjuk, hogy a vizsgált szöveg milyen szavakból áll. A szóhasználat azonban gyanút keltő lehet az egyes szövegekkel kapcsolatban, például a *döbbenetes*, *eltitkol* vagy *háttérhatalom* szavak tipikusan az álhírekre jellemzőek. Előadásomban egy olyan számítógépes nyelvészeti eszközt mutatok be, amely ezt a gyanakvást használja a szövegek címkézésére.

A Naive Bayes elemző egy egyszerű szövegekategorizálási módszer. A szövegre ebben az esetben úgy tekintünk, mint egy szózsákra (*Bag of Words*), amelyben a szavak elhelyezkedése, jelentése, viszonya elhanyagolható, csak a relatív sokaságuk számít a kategóriák függvényében, azaz az előfordulási arány határozza meg, hogy jellemző-e a kategóriára a szó. Esetünkben ezek a kategóriák az ál- és a valódi hírek, ezeket próbáljuk elkülöníteni egymástól egy kis számítási költségű megoldás alkalmazásával.

A munka célja egy egyszerű számítógépes módszer kidolgozása, amely viszonylag magas bizonyossággal képes jelezni, hogy egy szöveg álhírnyanús-e, ezzel *baseline* értéket szolgáltatva a Kutatócsoport más, szofisztikáltabb kategorizáló eszközeinek, valamint a későbbiekben ennek továbbfejlesztése, hogy ne csak azt legyen képes megmondani, hogy az elemzett szöveg milyen biztonsággal tartozhat az adott kategóriába, hanem azt is, hogy mely szavak miatt került oda.

Jelen előadás az MTA Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása c. alprogramja támogatásával készült.

„A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3-SZTE-81 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

**A framboidális pirit méreteloszlásának elemzése mint a
leülepedési környezet rekonstruálásának eszköze**

Bodor Bálint

SZTE TTIK Ásványtani, Geokémiai és Közettani Tanszék

bodorbaint55@gmail.com

A framboidális pirit az üledékes pirit leggyakoribb megjelenési formája. Elnevezése a francia „framboise” szóból ered, mely málnát jelent, utalva ezzel a sajátos megjelenésre. A framboid definíció szerint gömbölyű, vagy gömbszerű mikrokristály aggregátum, melynek mérete a természetben nem haladja meg 100 µm-t. Képződése oxigénmentes vagy oxigénben szegény környezethez kötött, az üledék felső néhány 10 méterében, vagy a vízoszlopban is képződhet. A pirit framboidok vizsgálatának jelentősége abban áll, hogy az üledékben képződött, ún. *diagenetikus* framboidok, valamint a vízoszlopban képződött ún. *szingenetikus* framboidok átmérőjük méreteloszlásának statisztikai vizsgálatával elkülöníthetők. Ez az elkülönítés lehetőséget ad a leülepedési környezet oxidációs viszonyainak meghatározására.

Kutatásom során a Mecsek-hegység területéről, késő ladini-kora karni korú Kantavári Formációból származó mészmárga mintákat vizsgáltam. Optikai mikroszkóppal, pásztázó elektronmikroszkóppal felvételeket készítettünk, ezeket ImageJ képanalitikai szoftver segítségével értékeltem. A mintákon elemanalízis és Rock-Eval pirolízis vizsgálatok is történtek, melyek segítségével a kén tartalom, valamint a teljes szerves széntartalom (TOC) is meghatározásra került. A vizsgálatok során kapott adatokból információkat szereztünk a kőzet leülepedési környezetéről. A méreteloszlás meghatározása során kapott ~ 3µm-es érték az irodalmi adatok alapján oxigénben szegény leülepedési környezetre utal és *szingenetikus* framboidokra, míg a minták TOC és kén tartalmának korrelálásával a leülepedési környezet brakkvizés jellegét támasztottuk alá.

FÖLDRAJZ ÉS FÖLDTUDOMÁNY

A természetföldrajz meghatározó szerepe egy alföldi nagyváros temetkezésében

Vona Zoltán

DE BTK Néprajzi Tanszék

zoli.vona@gmail.com

Előadásomban egy alföldi nagyváros – Debrecen – temetkezésének sajátos jegyeit szeretném bemutatni a XVIII. századtól kezdődően napjainkig. Prezentációmban a temetkezés kapcsán egy idáig kevésbé vizsgált tényezőre, a természetföldrajz meghatározó szerepére szeretném felhívni a közönség figyelmét.

Debrecen területe egykor jóval nagyobb kiterjedésű volt, mint napjainkban: magába foglalta a Hortobágy egyes részeit, északon szőlőskertek ölelték körbe, keleten pedig az úgynevezett Erdőpuszta tartozott hozzá. Az eltérő földrajzi adottságok más és más gazdálkodási módot tettek lehetővé, amely következtében az egyébként egy városhoz tartozó polgároknak eltérő életmódja alakult ki. A földrajzi sajátosságok életmódra gyakorolt hatása a temetkezés kapcsán napjainkig kimutatható a térségben: másabb módon temetkeztek a hortobágyi pásztorok, mint a józsai szőlősgazdák vagy éppen az erdőpusztai vákáncsosok. Előadásomban tehát – teljesen a jelenkorig vezetve – ezeket a folyamatokat és eltéréseket kívánom bemutatni.

FÖLDRAJZ ÉS FÖLDTUDOMÁNY

Térképolvasási- és feldolgozási stratégiák hetedik osztályos tanulók példáján

Tóth Ádám

SZTE TTIK Gazdaság-és Társadalomföldrajz Tanszék
MTA-SZTE Földrajz Szakmódszertani Kutatócsoport
toth.adi98@gmail.com

A földrajz tantárgy, amellyel, hogy változatos ismereteket közvetít földrajzi környezetről, a természeti és társadalmi folyamatokról, magában hordozza a lehetőséget a diákok készségeinek és képességeinek széleskörű fejlesztésére is. A tantárgy elsősorban a térképolvasási készségek fejlesztéséhez képes nagymértékben hozzájárulni. Ennek célzott fejlesztéséhez ismerni kell, hogy a tanulók hol igényelnek segítséget a fejlődésben, amihez arra van szükség, hogy megismerjük, milyen lépések szerint zajlik a tanulók térképhasználata. Az eddigi kutatások alapján viszonylag kevés információ áll rendelkezésre arról, hogy ez a feldolgozási folyamat hogyan megy végbe, milyen egyéni vonásokat tartalmaz, és mitől függ eredményessége. Ebből kiindulva a kutatás célja, hogy térképolvasási feladatokat teljesítő hetedik osztályos tanulók között differenciált képet alkosson teljesítményük, feladatmegoldási stratégiáik, valamint háttérváltozók (tanulmányi eredmények, kompetenciamérés eredményei, térképhasználati szokásaik), és a feladatsor feladat típusai szerint. Az ehhez szükséges adatokat az MTA-SZTE Földrajz Szakmódszertani Kutatócsoport 2023 júniusában szemmozgáskövetés módszerével elvégzett mérése szolgáltatja. Ehhez kapcsolódóan kutatásomban arra a kérdésre fókuszáltam, hogy milyen különbség azonosítható a tanulók között. Ezen belül vizsgáltam, hogy milyen különbségek vannak a feladatmegoldási stratégiákban, a tanulók teljesítményében, illetve a feladatmegoldáson mutatott teljesítmény összefüggést mutat-e a háttérváltozókkal? E kutatási kérdések megválaszolásához a mérés során begyűjtött adatokat kvalitatív és kvantitatív módon elemeztem. A térképolvasási feladatok eredményeit összehasonlítottam a tanulók kompetenciamérésének eredményeivel. A szemmozgáskövetés mutatóinak (fixációk és az érdeklődési területek közti váltások száma), és az egyes tanulók esetében azonosított feladatmegoldási lépések összevetésével a feladatmegoldási stratégiákat hasonlítom össze.

SZTE
GEO

MTA-SZTE
Földrajz Szakmódszertani
Kutatócsoport

Az MTA-SZTE Földrajz Szakmódszertani Kutatócsoport a 2022-26. időszakban az MTA Közoktatás-Fejlesztési Kutatási Program támogatásával működik.

NEMZETI
KUTATÁSI PROGRAM

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

„A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-2 - kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

**Mikrobiom hatásának vizsgálata Lynch-szindróma humán
sejtmodellekben**

Keszthelyi Emma

SZTE TTIK

keszthelyiemmu@gmail.com

Napjainkban a hosszú lefolyású betegségek, mint például a rák kialakulásának esélye az átlagéletkor növekedésével egyre inkább nő, ami óriási terhet jelent az egészségügyi rendszer számára, ezért az egészségmegőrzés egyre nagyobb figyelmet kap. Megfelelő szűrőprogramok és vizsgálati protokollok, mint például genetikai vizsgálatok segítségével a betegellátására jutó terhek is csökkennének.

A Lynch-szindróma egy dominánsan öröklődő betegség, mely magas kockázatot jelent rákos megbetegedésekre, mint például a vastagbél és a női nemi szerveket érintő daganatos elváltozások. A bélrendszerünkben élő mikrobiális közösségben a jótékony és patogén baktériumok egyensúlyának felborulása, azaz diszbiózis esetén a rákkal összefüggő betegségek kialakulásának kockázata is megnövekedhet. Munkánk során CRISPR-Cas9 technológiával létrehozott Lynch-szindrómás humán sejteket fertőztünk patogén baktériumokkal, vizsgálva ezzel a mikrobiom szerepét a tumorigenezisben. Teljes genom szekvenálást követően bioinformatikai módszerekkel feltártuk a mutációs szignatúrák és a mutációs profil feltérképezésével a baktériumfertőzés és az örökletes genetikai mutációk szinergizmusának összefüggéseit, melyet a jövőben diagnosztikai csomagok fejlesztésére használnánk.

ÉLETTAN ÉS NEUROBIOLÓGIA

Az asztrociták által aktivált NLRP3 inflammaszóma szerepe az agyi metasztázisok kialakulásában

Lüvi Adél

SZTE TTIK

HUN-REN Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Biofizikai Intézet

luvi.adel@gmail.com

Az agyi daganatok jelentős részét nem primer tumor, hanem áttétes daganat okozza, melyek közül az emlőkarcinóma eredetű agyi metasztázis az egyik leggyakrabban előforduló típus. A vér-agy gát miatt a kemoterápiás gyógyszerek bejuttatása az agyba jelentősen korlátozott, emiatt a betegség rendkívül rossz prognózissal jár. Az agyba bejutott tumorsejtek környezetében lezajló gyulladásos folyamatok tovább súlyosbítják a betegség lefolyását megkönnyítve a metasztázisok növekedését, kifejlődését. Ezekért a gyulladásos folyamatokért többek között az egyik legpotensebb citokin, az IL-1 β tehető felelőssé, mely első sorban inflammaszóma-függő módon keletkezik. Az inflammaszómák közül a legismertebb és legjobban tanulmányozott típus az NLRP3 inflammaszóma.

Kísérleteink során *in vivo* agyi metasztázis modellt alkalmaztunk. Az NLRP3 és IL-1 β gyulladásos faktorokat immunfluoreszcens festéssel detektáltuk az agyban. Meghatároztuk, hogy a metasztatikus léziók környezetében keletkező és aktiválódó gyulladásos citokinek az asztrocitákba lokalizálódnak, ezáltal az asztrociták részt vesznek a metasztatikus niche megteremtésében és segítik a daganat kialakulását és növekedését az agyban. A továbbiakban a kísérleti állatokat egy specifikus NLRP3 inflammaszóma inhibitorral, MCC950-nel kezeltük a tumorsejtek érből való kilépésének időpontjában. Kimutattuk, hogy a kezelés hatására csökkent az asztrocitákban az inflammaszóma komponensek mennyisége, emellett azt is meghatároztuk, hogy kevesebb aktív IL-1 β szabadult fel. Sőt, az MCC950 kezelés hatására a tumorsejtekkel injektált kísérleti állatok agyában szignifikánsan kevesebb és kisebb daganat fejlődött.

Kutatási eredményeink igazolják, hogy az asztrocitákban aktiválódó inflammaszómák részt vesznek a metasztatikus niche megteremtésében és segítik a tumor növekedését az agyban. Összefoglalva, eredményeink felvetik a lehetőségét, hogy az inflammaszómák potenciális terápiás célpontok lehetnek az agyi áttétes daganatok kezelésében.

ÉLETTAN ÉS NEUROBIOLÓGIA

A vér-agy gát éréseinek vizsgálata humán őssejt-alapú modellen

Lucien Lemaitre

SZTE SZAOK

lucien.lemaitre2@gmail.com

Bevezetés: Az agyi hajszálerek által kialakított vér-agy gát megakadályozza a legtöbb hatóanyag agyszövetbe való bejutását, amely megnehezíti a központi idegrendszeri betegségek gyógyszeres kezelését. Mivel a vér-agy gát működésében jelentős faji különbségeket mutat, a kutatások preklinikai szakaszában humán őssejt modellek használatára van szükség. A legmodernebb, őssejt-alapú modellek azonban gyenge gát tulajdonságokkal rendelkeznek, amely csökkenti a széleskörű felhasználhatóságukat. Kutatócsoportunk azonosított egy molekulakombinációt, amely fokozza a gát tulajdonságok éréseit. Kutatási kérdésünk az volt, hogy milyen hatással van a molekulakombináció az endotélsejtek közötti szoros kapcsolatokra és az ezeket mechanikailag stabilizáló aktin sejtváza.

Módszerek: A kísérletekhez humán köldökvér-őssejtekből differenciáltott endotélsejtekből és agyi pericitákból álló vér-agy gát modellt használtunk. A modell szorosságát transzendenteliális elektromos ellenállás méréssel követtük nyomon. A kezelés transzkriptomra gyakorolt hatását 3' RNS-szekvenálással vizsgáltuk. A sejtközötti kapcsolatokat (klaudin-5), illetve az aktin sejtvázat (falloidin) fluoreszcensen jelöltük, majd konfokális mikroszkópiával és 3D STORM szuperrezolúciós mikroszkópiával tanulmányoztuk.

Eredmények: A kezelés hatására nőtt a vér-agy gát modell ellenállása. Több sejtkapcsoló fehérjék kódoló gén kifejeződése is emelkedett. Ezek közül a klaudin-5 immunfestési mintázata a sejthatárokon intenzívebbé és folytonosabbá vált. A sejthatárok vastagsága ezzel párhuzamosan 154 nm-ről 70 nm-re csökkent a kezelt tenyészetekben. A kezelés hatására csökkent az aktin stresszfilamentumok mennyisége és nőtt a kortikális aktin intenzitása, melynek fontos szerepe lehet a sejtkapcsoló fehérjék sejtmembránhoz történő rögzítésében.

Megbeszélés: Az általunk azonosított molekulakombináció a sejtkapcsoló fehérjék mennyiségének növelésén és ezek mintázatának megváltoztatásán keresztül hatékonyan fokozta az agyi endotélsejtreteg szorosságát. Eredményeink hozzájárulhatnak a vér-agy gát éréseinek pontosabb megértéséhez és egy, az agyi gyógyszerbevitel megbízható tesztelésére alkalmas humán vér-agy gát modell kifejlesztéséhez.

Témavezető: Prof. Deli Mária

ÉLETTAN ÉS NEUROBIOLÓGIA

Honfoglaló, avar, hun minták fenotípus vizsgálata

Nyerki Emil

SZTE SZAOK Gyermekgyógyászati Klinika és Gyermekegészségügyi
Központ, Genetikai Diagnosztikai Laboratórium
MKI Archeogenetikai Kutatóközpont

harmadikemil@gmail.com

Az archeogenetika napjaink egyik legyorsabban fejlődő tudományterülete, amely egyre nagyobb szerepet kap a történelem- és régészettudományi kutatásokban is. Sőt, egyes témák tekintetében már segédtudományként jelenik meg. Már viszonylag rossz megtartású régészeti mintákból is képesek vagyunk DNS-t kivonni, mely analízise során fény derülhet a minta genetikai összetételére, származására. Az új technológiák segítségével, amelyet imputációnak neveznek, lehetőség nyílt mára a rossz lefedettségű minták „kiegészítésére”, így diploid hívás előnyeivel ruházhatóak fel a minták. Az egyik nagy előnye ennek a módszernek, hogy az igazságügyi vizsgálatok során már használt HIrisPlex-S panel, mely segítségével meghatározható adott egyén haj-, szem-, bőrszíne már elérhető archaikus minták esetében is. Kutatómunkám során a korábban publikált honfoglalás kori, avar és hun mintáink fenotipizálását végeztem el, bemutattva, hogy adott népcsoportokra mely fenotípus volt a legjellemzőbb.

„A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3-SZTE-309 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

**Dopaminnal kapcsolat, célzott polipeptid nanohordozók tesztelése
a vér-agy gát sejttenyészetes modelljén**

Páli Emese Kincső

Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Biofizikai Intézet

emesi18@gmail.com

Bevezetés: A központi idegrendszeri betegségek, például a Parkinson-kór (PD) kezelését megnehezíti, hogy a hatóanyagok nem képesek megfelelő mértékben a vér-agy gáton átjutni. Ígéretes módszer a nanopartikulumok (NP) alkalmazása, de a sikeres bejuttatáshoz fontos a NP-k agyi endotélsejtet célzó ligandokkal való funkcionálizálása. Korábbi publikációnkban közölt, az agyi endotélsejtek tápanyagszállító fehérjeit targetáló ligandokkal kapcsolatban nanopartikulumok hatékonynak bizonyultak a vér-agy gát sejttenyészetes modelljén. Jelen kísérleteink célja, hogy megvizsgáljuk a dopaminnal (DOPA) funkcionálizált, rodamin6G (R6G) jelölt, alanin-glutation ligandkombinációval (A-GSH) célzott háromkarú polipeptid NP-k (3-PLG-A-GSH-R6G-DOPA) sejt felvételét és permeabilitását vér-agy gát modellen, valamint az átjutott nanohordozók bejutását organoidokba.

Módszerek: A NP-k fiziko-kémiai tulajdonságait dinamikus fényszórás mérés, az endotélsejtek életképességére gyakorolt hatását impedancia mérés teszteltük. A NP-k sejt felvételét és vér-agy gáton való átjutását spektrofluorometriás mérésrel kvantifikáltuk. Az agyi endotélsejtekbe és az organoidokba bejutott nanorészecskék vizualizációját konfokális lézer mikroszkópiával vizsgáltuk.

Eredmények: Meghatároztuk az általunk tesztelt NP-k méretét és töltését. A NP-k nem voltak toxikusak a vizsgált koncentráció- és időintervallumban. A célzott NP-kat az endotélsejtek szignifikánsan hatékonyabban vették fel kontrollcsoporttal összehasonlítva és a bejutás gátolható volt a szabad célzóligandok magas koncentrációja mellett. A permeabilitási vizsgálatok során a targetált NP-k szignifikánsan nagyobb átjutást mutattak a vér-agy gáton és megnövekedett bejutást a PD organoidokba.

Megbeszélés: Az alanin-glutation kombináció megfelelő agyi targetálásnak bizonyult, és jelentősen megnövelte a NP-hoz kapcsolt dopamin vér-agy gáton való átjutását. Eredményeink a jövőben hozzájárulhatnak a központi idegrendszer területére történő hatékonyabb gyógyszerbevitelhez.

Kutatásainkat a Nemzeti Tudósképző Akadémia Programja támogatta, valamint Az Új Nemzeti Kiválósági Program (ÚNKP-23-2 -SZTE-365) és a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Hivatal (OTKA-FK143233, OTKA-PD138930).

A status epilepticus mint első epilepsziás roham prezentációja a Semmelweis Egyetem Sürgősségi Orvostani Klinikáján

Sas Ágnes

SE Sürgősségi Orvostani Klinika

valamimadar@gmail.com

Bevezetés: A status epilepticus a második leggyakoribb felnőtt neurológiai sürgősségi kórkép. Etiológiailag és szemiológiailag jelentősen heterogén, ellátása szűk időablakhoz kötött. Az ellátónak helyzetből adódóan korlátozott diagnosztikus lehetőségei vannak, ezért fontossá vált a különösen rossz prognosztikával rendelkező betegcsoportok korai azonosítása.

Azok a betegek, akiknél a status epilepticus mint első epilepsziás roham jelentkezik, különösen vulnerábilis csoportot alkothatnak, felvetve a kérdést, hogy a jövőbeli terápiás guideline-ok megalkotásakor szükséges lesz-e ezt a csoportot önálló entitásként kezelni.

Célkitűzés: Az epilepsziás anamnézis nélküli, status epilepticusszal felvett betegcsoport prognosztikáját, prezentációjának sajátosságait vizsgáltuk.

Módszer: A Semmelweis Egyetem Sürgősségi Orvostani Klinikáján 149 status epilepticus esetet elemeztünk retrospektíven. Az eseteket a *Nemzetközi Epilepsziaellenes Liga* guideline-ja alapján etiológiai csoportokra osztottuk. Kíhí-négyzet próbákkal összehasonlítottuk az epilepsziás anamnézissel rendelkező és nem rendelkező esetek mortalitási adatait és etiológiai faktorait. A betegcsoportok komorbiditásainak vizsgálatához Charlson Comorbidity Indexet számítottuk, majd logisztikus regresszióval vizsgáltuk a betegcsoportba tartozás és a pontszámok együjtjárását. Adatainkat az e-MedSolution rendszerből nyertük. A statisztikai elemzésekhez a JASP 0.18.1.0 szoftvert használtuk.

Eredmény: A vizsgált betegcsoportból 50,3% (n=75) nem rendelkezett epilepsziás anamnézissel. Ennek a csoportnak 30 napos és 1 éves mortalitása szignifikánsan magasabb volt az anamnézissel rendelkezőhöz képest (p=0,031, illetve p=0,009), illetve gyakoribb volt a neuroinfekciós etiológia (p=0,037), illetve a krónikus és cerebrovascularis eltérések aránya a CT vizsgálatokon (p=<0,001). A Charlson Comorbidity Score a vizsgált betegcsoportban szintén magasabbnak bizonyult (CI=95%; OR:0,681).

Következtetés: Az epilepsziás anamnézis nélkül jelentkező status epilepticust negatív prognosztikai tényezőként azonosítottuk. A CT vizsgálatok eredményei felvetik a cerebrovascularis kórképek szerepét a betegség patomechanizmusában. Eredményeink alapján szükségesnek tartjuk a betegcsoport egyéni terápiás szükségleteinek vizsgálatát.

Krónikus betegségek összefüggése az önértékeléssel és az éhatékonysággal

Luksik Laura

PTE BTK Pszichológia Intézet

luksiklaura1@gmail.com

Jelen kutatás célja az volt, hogy felderítse a krónikus betegségek önértékelésre gyakorolt hatását a betegséggel diagnosztizált vizsgálati személyek körében. Elsőként arra voltam kíváncsi, hogy a betegségek és/vagy kezelések okozta külső megjelenésben tapasztalható változás (például hajhullás, bőrkütiés stb.) függvényében változik-e a vizsgálati személyek önértékelése azokhoz képest, akik a külső megjelenésre befolyással nem bíró betegséggel lettek diagnosztizálva. Következő szempontként az éhatékonyság fogalmát emeltem be. Ebben az esetben a krónikus betegséggel diagnosztizáltak, valamint a kontrollesoport (krónikus betegséggel nem diagnosztizáltak személyek) éhatékonyságában kerestem a különbséget. Feltételeztem, hogy a különböző betegségek az emberek mindennapjait oly mértékben megnehezíthetik, hogy egy alacsonyabb szintű éhatékonyság alakulhat ki az esetükben. Végül, a külső-belső kontroll attitűd fogalma volt a harmadik szempont. Azt feltételeztem, hogy azok a belső kontrollos krónikus betegek, akik esetében a diagnózisuk és/vagy kezelésük a külső megjelenésükben okozott változást, magasabb szintű önértékeléssel rendelkeznek a külső kontroll attitűd dominanciájával bíró krónikus betegekhez képest.

A kutatás során hozzáférés alapú mintavételt alkalmaztam. A mintát 18 és 35 év közötti fiatal felnőttek alkották, diagnosztizáltak krónikus betegek és nem beteg személyek egyaránt. A vizsgálatához a következő kérdőíveket használtam: Rosenberg Önértékelés Skála (RSES) (Rózsa és V. Komlósi, 2014), Éhatékonyság Skála (Kopp és mtsai., 1995), valamint a Rotter-féle külső-belső kontroll kérdőív (I-E Scale) (Oláh, 1982).

A statisztikai elemzések alapján nem született szignifikáns eredmény, ami összefüggésben lehet olyan egészségpszichológiai modellekkel, melyek nemcsak fizikai szempontból közelítik meg az egészséget és jól-létet.

PSZICHOLÓGIA

A mobbing árnyékában – a vezetési stílusok összefüggései a munkahelyi bántalmazással

Csapó Gyöngyvér

PTE BTK Pszichológia Doktori Iskola

csapo.gyombi@gmail.com

A mobbing vagy a munkahelyi zaklatás egy olyan helyzet, amelyben az egyén folyamatosan és hosszú időn át ki van téve a munkahelyén kapott sértéseknek és zaklatásnak (Leymann, 1996; Matthiesen és Einarsen, 2007). A mobbing általában konfliktussal kezdődik, amely később pszichoterrorként folytatódik: áldozatokat különböző inzultusok érik, például kiabálnak velük, kibeszélik őket a hátuk mögött, kritizálják őket, vagy lealacsonyító munkát végeztetnek velük. Szervezeti szinten a mobbing negatívan befolyásolja a hatékonyságot, csökkenti a munkahelyi elégedettséget és motivációt, valamint hozzájárul az elvándorlási szándék magasabb szintjéhez (Martino, Hoel és Cooper, 2003).

A kutatás célja az volt, hogy vajon milyen összefüggésben áll egymással a mobbing, stressz, szorongás és depresszió, valamint, hogy milyen kapcsolat fedezhető fel a mobbing és a megküzdési stratégiák, valamint a vezetési stílusok között. A módszertan részeként két különböző kérdőívcsomagot alkalmaztunk egy vegyes munkavállalói mintán. Az első kérdőívcsomag a pszichoszociális tényezőket és a megküzdési módok preferenciáját mérte, míg a második a különböző vezetői stílusokat (transzformatív, etikus és szolgáló vezetési stílus) vizsgálta a mobbinggal összefüggésben. Összesen 397 résztvevő vett részt a kutatásban.

Az eredmények kimutatták, hogy a munkahelyi bántalmazásnak való kitettség növeli a depressziós tüneteket és a stresszt a résztvevők körében. Emellett a megküzdési módok közül az emóciókiürítés és az önbüntetés stratégiák gyakrabban fordultak elő azoknál, akik éltek át munkahelyi bántalmazást. A vezetési stílusok esetében mind az etikus, transzformatív és szolgáló vezetési stílusok pozitív hatást gyakoroltak a munkahelyi bántalmazás előfordulására; tehát, minél magasabb mértékben volt jellemző a vezetőre a három vezetési stílus közül valamelyik, annál kisebb mértékben számoltak be a munkavállalók mobbing élményről.

Következtetésképpen, a kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a munkahelyi bántalmazás, a stressz és a depresszió komoly egészségügyi és vezetési kockázatokat jelentenek a szervezetek számára. Fontos, hogy a vezetők tudatosan alakítsák vezetési stílusukat, és támogató, etikus környezetet teremtsenek a munkavállalók számára. További kutatásokra van szükség a témában annak érdekében, hogy még jobban megértsük ezeknek a tényezőknek a komplex hatásait és a kezelési stratégiákat.

IRODALOMTUDOMÁNY

A Magyar Műhely és az Arkánium megítélése a nyolcvanas évekbeli magyarországi irodalmi mezőben

Fenyő Dániel

PTE BTK Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola

fenyoda@gmail.com

Előadásomban a magyar neoavantgárd irodalom mint hagyomány nyolcvanas évekbeli átértékelődésével foglalkozom. A nyolcvanas évek második felére az irodalmi nyilvánosság szerkezetének megváltozásával, vagyis a neoavantgárdként értékelt irodalmi kísérletek első nyilvánosságba való részleges befogadásával párhuzamosan megszűnt a *Magyar Műhely* meghatározó szerepe a magyar neoavantgárd művészet kitüntetett fórumaként. A megváltozott történeti kontextusban a korabeli, avantgárd hagyománytudattal rendelkező, ugyanakkor nem a *Magyar Műhely* által képviselt vizuális költészetben gondolkodó pályakezdő magyarországi írók saját művészi gyakorlatuk kialakításához a neoavantgárd más irányait kezdték el kutatni. E hagyományok, minták között találjuk meg az *Arkánium* folyóiratot is, amely a neoavantgárdval kapcsolatos kutatások egyik leginkább alulreprezentált intézménye. Előadásomban arra vállalkozom, hogy ezt a nehezen szétszálazható irodalomtörténeti helyzetet, alakulási folyamatot a *Magyar Műhely* és az *Arkánium* folyóiratok korabeli, a magyar irodalmi mezőhöz való kapcsolódási módjain keresztül vizsgáljam meg. A *Magyar Műhely* gyakorlata és a folyóirat nyolcvanas évekbeli megítélése inkább a diszkontinuitást teszik érzékelhetővé a neoavantgárd és a korabeli újabb irodalmi formációk között, míg az *Arkánium* irodalomkritikai tevékenysége, valamint az avantgárd fogalmának általuk végzett kitérítése olyan értelmezői keretet hozott létre, amelyen keresztül láthatóvá váltak az új érzékenység irodalmának neoavantgárdhoz kapcsolódásai.

IRODALOMTUDOMÁNY

Grendel Lajos *Éleslövészet* című regényének példázatos olvasati lehetőségeiről

János Emília

PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola

dr.janos.emilia@gmail.com

Egy személy, egy család, egy város vagy a történelem elbeszélhetősége meglehetősen bizonytalan, és az azokhoz való hozzáférés is dilemmát jelent. Grendel Lajos regénytrilógiájának első darabjában, az *Éleslövészet* (1981) című regényben – ahogy a prózafordulat más művei esetében – is felmerülő kérdések: az egyéni vagy közösségi múlt elbeszélhetőségének instabilitása, a történetmesélés lehetetlensége, a fellelt iratok hitelessége és a tények közti bizonytalanság, az emlékezet kétségei mellett az elfelejtett vagy elhallgatott múlt, vagy annak anekdotaszerű rövidtörténetekkel való kitöltésének lehetősége vagy lehetetlensége. Grendel művében történelmi, irodalmi és végső leszámolást hajt végre, egységes poétikai hangon összetartva.

Szegedy-Maszák Mihály 1981-es kritikájában azt írta, hogy a történelmet megfosztották a tanulságától – a történelem értelmét tehát hiábavaló kutatni. A Grendel-regény *Első leszámolás* című fejezetének 16-os számon jegyzett betétje, mint a teljes mű mise en ebyme-jeként is értelmezhető példázata mégis azt implikálja, hogy a szövegen belüli szövegnek a szöveg egészével való sajátos (önreferenciális) összefüggésében, de a szövegen kívül és belül is keressük a tanulságot.

Grendel regénye azt a kérdést implikálja, hogy ha egy lokálisan meghatározott közösség együttélési normáit évszázados hagyományokon alapuló viselkedésminták határozzák meg, lehetséges-e (és hogyan) azok helyett új közösségi és egyéni normák és minták kialakítása. Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy figyelmen kívül lehet-e hagyni a recepció eddigi irányait, a kritikai hangokat, el lehet-e tekinteni a különböző címkéktől, és lehetséges-e a pusztán példázatoság felőli olvasat.

IRODALOMTUDOMÁNY

Szövegről írt szövegek olvasása. Interpretációs stratégiák Borbély Szilárd *Nincstelének – Már elment a Mesijás?* című regényének recepciójában

László István

ELTE BTK

laszloistvan646@gmail.com

Mesterszakos kutatásom Borbély Szilárd életművének reprezentatív szövegeiről írott metatextusok vizsgálatát tűzi ki célul. A Borbély-kötetek befogadását vizsgáló kutatás munkacíme: *Kortárs olvasási stratégiák Borbély Szilárd recepciójának tükrében.*⁴

Az 1992-es *A bábu arca / Történet* című kötetből a 2022-ben megjelent *Bukolikatájban: Idyllek* című posztumusz kötetig tizenegy darab vers- és prózakötet metatextusait gyűjtöm össze, rendszerezem és dolgozom fel. A gyűjtés során nyomtatott vagy digitális formában megjelent kritikai szövegeket, relevánsnak mutató Borbély-esszéket, vele készített interjúkat, valamint audiovizuális metatextusokat rendszerezek különböző szempontok szerint. Ezután a feldolgozás lépése következnek: minden egyes metatextust kielemezek, rekonstruálva annak érvrendszerét, konkretizálva az érvrendszer elemeit, majd leírom az ebből kirajzolódó olvasási stratégiákat, a stratégiák egymáshoz való dinamikus viszonyait, valamint a diskurzusok szerveződését.

Azon kívül, hogy a kutatás potenciálisan Borbély Szilárd életművének tükrében szisztematikus és újszerű eredményeket hozhat, irodalomelméleti és irodalomszociológiai relevanciái is lehetnek. Fontos célkitűzésem, hogy valamiképpen reflektálni tudjak a recepcióelemzés és a diskurzusanalízis módszertanára és elméleti hagyományára. Legfőképpen a metatextusokból kialakuló diskurzus(ok) szerkezeti elrendeződésén, az elemzést végző szubjektum, a metatextus és a textus episztemológiai pozícióin és egymáshoz való viszonyán gondolkodnék ennek kapcsán. Ezen kérdések vizsgálata hasznosítható lenne tágabb körben egy kritikátörténeti áttekintés módszertanának kidolgozására.

Konferencia-előadásomban a kutatás jelenlegi módszertanának, eddig feldolgozott elméleti keretének és az eddigiekben levont legfontosabb következtetéseimnek rövid bemutatását követően a *Nincstelének – Már elment a Mesijás?* című, gyakran elemzett Borbély-regény recepcióján keresztül prezentálok, milyen irodalomelméleti, irodalomtörténeti és irodalomszociológiai adatokkal szolgálnak a feldolgozott metatextusok. Előadásomban hangsúlyosan kitérek az általam felállított kategóriarendszer problematikus pontjaira, illetve az előzőleg feldolgozott kötetek metatextusainak itt releváns összefüggéseire.

⁴ A kutatás a 2023/2024-es tanévben a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

IRODALOMTUDOMÁNY

A tragédiák „kezelőorvosai”

A „jövátéhetetlen jóvátételébe” vetett hit Pilinszky János és Takács Zsuzsa életművében

Sulyok Valentina

PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola

vstina22@gmail.com

„Semminek nincs értelme, ha nem tudjuk jóvátenni azt, ami már megtörtént... méghozzá személy szerint azokkal, akikkel történt” – hangzik Pilinszky János megvalósíthatatlannak tűnő kijelentése a Bózsöny Ferencsel folytatott beszélgetésből. Fontos megjegyezni, hogy – V. Nagy Viktóriát idézve – „a művészetnek a diagnosztizáláson túli, gyógyító erejére” nem Pilinszky hívta fel elsőként a figyelmet a II. világháború után alkotó magyar költők körében, hanem Székely Magda, aki már az 1962-es *Kötőábla* című kötetében a hátunk mögött lévő „iszonyat” hirdetésére buzdítja a háborús borzalmakat túlélő, illetve az azokat szerencsésen elkerülő generációt.

Takács Zsuzsa – akinek 1970-ben jelent meg az első kötete *Némajáték* címmel – szintén magára vette ezt a „költői felelősséget”.

A költő 2018-ban kiadott *Vak Remény* című gyűjteményes kötetének elsőként olvasható versei ugyanis több ízben is megemlékeznek a háborús bűncselekmények helyszíneiről (pl. *Ha van lelünk ugyan*), valamint az ezen események miatt bennünk élő büntudatról (pl. *Sírás ismeretlen vállon*).

Előadásomban a *jövátéhetetlen jóvátételének* fogalmát szeretném körüljárni. Úgy gondolom, hogy ehhez a vizsgálódáshoz adekvát kiindulópontként szolgálhatnak Pilinszky bizonyos esszéisztikus írásai (pl. *Ars poetica helyett*), illetve Mártonffy Marcellnek az ugyanezzel a definícióval foglalkozó, *Egy Pilinszky-apória-önfelszámolója* alcímet viselő tanulmánya. Meglátásom szerint ugyanis az imént említett művek segítségével bizonyítást nyerhet az a feltételezésem, mely szerint a Takács Zsuzsa-életmű gyomond gerincét alkotó *vak remény* éppen a fentebb idézett jóvátétel megvalósításához kapcsolódik.

A kutatásomtól leginkább azt várom, hogy az imént kibontott hipotézisem beigazolódjon, továbbá – Bárdos László szavait kissé átalakítva –, hogy világossá válhasson számunkra a Pilinszky-, illetve a Takács Zsuzsa-líra „célja, tétje, funkciója”.

IRODALOMTUDOMÁNY

„Aszfaltprérik, bérházkolosszuszok” Természetről 1950–1960-as évek Magyarországon

Szabadhegyi Anna

ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola

szabadhegyi.anna@gmail.com

Előadásomban egy nagyobb kutatásom – mely Mészöly Miklós korai pályaszakaszának ember- és természetkonceptióival foglalkozik ökokritikai megközelítésben – egy vonatkozását fogom bemutatni: az 1950–1960-as években megjelent köteteknek tágabb kontextusának feltárására, az időszak tudományos-politikai-közéleti horizontjának természethez kapcsolódó, természetkonceptiót érintő diskurzusok feltérképezésére vállalkozom, majd reakcióba léptetem a szerző egy ekkoriban keletkezett szövegével.

Arra keresem jelen kutatásomban a választ, hogy az említett évtizedek szocialista Magyarországának diszkurzív terében hogyan artikulálódik a természet és az ember hozzá fűződő viszonya, ezekhez hogyan kapcsolódik Mészöly prózája. Feltevésem szerint a megvalósult szocializmus a természetet az ipari társadalom kolonizált másikaként rögzíti. A természetet erőforrásként értelmezi, amelyhez az emberi társadalom annak (ki)használása által kapcsolódik. Emellett és ennek következtében termelődtek ki további bináris oppozíciók, amelyek a természetet az urbanizáció ellenfogalmaként jelenítették meg. A tudományközi természetű téma miatt különböző tudományos diskurzusok szövegeire, többek között filozófiai, társadalomelméleti, földrajztudományi, gazdasági és politikai szövegekre fogok támaszkodni.

Előadásom második szakaszában kísérletet teszek a korábbiakban feltárt kontextus és Mészöly egy 50-es években megjelent szövegében, *A stíglíc*ben megképzett viszonyrendszerek összevetésére. Különösen érdekes szempontnak mutatkozik a külföld/Magyarország, főváros/vidék viszonyának kérdése, a helyszínekként szolgáló környezet szerveződésének organikus/mesterséges mivolta, valamint a szereplők természetkonceptiója. Ezek vizsgálata mentén – a teljesség igénye nélkül, csak részlegesen reprezentálva Mészöly korai pályaszakaszát – vizsgálható és kimutatható, hogy a szerző mely pontokon távolodik el a kortárs diskurzustól, milyen alternatív útvonalat rajzol fel amellé.

IRODALOMTUDOMÁNY

A halál lánya:

A fekete kisasszony motívum mint a betegség szimbóluma

Borbíró Aletta

SZTE BTK Vizuális Kultúra és Irodalomelmélet Tanszék

borbiraletta@gmail.com

Előadásomban *A fekete kisasszony* magyar népmesének és Mikszáth Kálmán azonos című novellájának címadó figuráját vizsgálom. A népmesében a fekete kiasszony alakját a középkori és kora újkori pestis járvány metaforájaként értelmezem. A (nép)mesék a szimbólumokon keresztül őrizték meg és örökítették tovább a tudást a következő generáció számára, így a prezentáció során bemutatom azokat a történeti-kulturális tapasztalatokat, amelyek meghatározzák a mese motívumkészletét, és ebből kifolyólag a ragályról szóló tudásként interpretálhatók. Az előadás első felében bemutatom a mese azon epizódjait és motívumait, amelyek a járványtapasztalatot rögzítik (elzárkózás a várban, hedonista élet, megkísértés az ördögök által), és a szimbólumokat historikus, illetve a magyar hitvilág és a keresztény kultúrkör vonatkozásában elemzem. Mikszáth Kálmán novellájában ugyancsak a ragály metaforája a fekete kisasszonyhoz, a torokgyík jelképévé válik. Az előadás zárlatában a két szöveg közti kapcsolódási pontokra világítok rá, arra, hogy a némaság, a beszéd hiánya miként válik intertextuális elemmé.

„A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3 - kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a nemzeti kutatási, fejlesztési és innovációs alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

Pierre Huyghe és a felszabadított idő

Folyi Bence

PTE BTK Esztétika és Kulturális Tanulmányok Tanszék

folyi.bence.info@gmail.com

Pierre Huyghe (1962-) francia művész munkásságát a kritikusok és az elméletírók két nagy egységre szokták bontani. Az életmű első, az 1990-es évektől nagyjából 2010-ig terjedő szakaszát - mely idő alatt Huyghe leginkább eventeken, happeningeken és filmekben dolgozott -, általában a Nicolas Bourriaud nevéhez kapcsolt *relációesztétika* elméletén keresztül szokás értelmezni. A második szakasz a 2010-es évek második felétől napjainkig terjed - domináns elbeszélési kerete a *poszthumán* elméletek. Ez nem véletlen: Huyghe az elmúlt évtizedben főleg különböző mikro-életterek kialakításával foglalkozott, melyekben az emberi kultúra lenyomatai természeti elemekkel, élőlényekkel fonódnak össze.

Célom, hogy előadásomban egy olyan lehetséges értelmezési keretet mutassak be, amely Huyghe korai és későbbi munkásságára egyaránt alkalmazható. Állításom szerint Pierre Huyghe művészetét a művei időbeliségén keresztül érdemes vizsgálni. Munkáiban a különböző időtípusok (legyen az társadalmi, intézményi, biológiai vagy megélt idő) egymásnak feszülnek, és konfliktusukból egy jól körvonalazható intézménykritikai vállalás bontakozik ki.

TÁRSADALOMTUDOMÁNY

A politikai impotencia fogalmi rekonstrukciója

Kopunovic Dávid

PTE BTK Szociológia Tanszék

kopunoviczdavid@gmail.com

Kutatásomban arra vállalkozom, hogy a politikai impotencia jelenségét fogalmilag rekonstruáljam. Célkitűzésem, olyan politikafilozófiai és szociológiai diskurzusok összeolvasása, melyek a politikai cselekvést elméleti szempontból konceptualizálni képesek. A politikafilozófia irányából Machiavelli, Hobbes és Spinoza munkásságán keresztül értekezem a politikai realizmusról és annak cselekvéseméleti hagyományáról. A szociológiaelmélet keretein belül Pierre Bourdieu és Immanuel Wallerstein munkásságával foglalkozom. A szocializációs mechanizmusokból kiindulva a politikai válság állapota nem képes mobilizálni a perifériára szorult ágenseket. A szimbolikus erőszak által az alárendelt társadalmi csoportok nem tudnak érdemben reflektálni saját társadalmi helyzetükre, mondhatni reflexiófosztottak. Ebben a reflexiófosztott állapotban megélt társadalmi valóságképük torzul, habitusukkal nem tudnak megfelelően igazodni ehhez a társadalmi valóságképhez, így egy impotens (erőtlen, képtelen), demoralizáló attitűdként csapódik le a társadalmi cselekvés. Az elsőre talán deterministának hangzó jelenség alternatívája alapvetően az értelmiség (bölcészet- és társadalomtudományok) szerepe. A szocializációba való beavatkozás által az értelmiség képes emancipálni az alávetett osztályokat oly módon, hogy a reflexiófosztottságra hívja fel a figyelmet. Amint a reflexió integrálódik a szocializációba, az ágensek cselekvőkké válnak. Ezáltal tudják formálni saját társadalmi valóságukat.

Témavezetők: Dr. habil. Berger Viktor, egyetemi adjunktus (PTE BTK TMI, SZT)

Kömüves Dániel, PhD hallgató (PTE BTK TMI, DSZDI)

TÁRSADALOMTUDOMÁNY

A szabad iskolaválasztás története és következményei

Bolla Zsolt

PTE BTK „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

m2019zsolt@gmail.com

A magyar oktatáspolitikai egy igazi különlegességének sorsát vizsgálom előadásomban, a szocializmus végső időszakától kezdődően, a rendszerváltáson keresztül napjainkig. Magyarországon az eltelt évtizedekben szinte mindent megváltoztattak az oktatáspolitikában, egy elemet kivéve, amit még 1985-ben foglaltak először törvénybe, és azóta is jelen van. Ez a szülők szabad iskolaválasztási joga.

Következményeit, az esélyegyenlőtlenséget, a szegregációt, a posztburokratikus intézkedések sikertelenségét többen kutatták. Az elmúlt évtized oktatáspolitikai változásainak következtében mára mindez jelentősen változott.

Az előadás bevezetője a szabad iskolaválasztás megjelenését, történetét ismerteti, majd az iskolarendszerre gyakorolt hatására helyezi a hangsúlyt. Ezt követően az elmúlt időszakban történt alapvető változásokat vesszük számba. A 2011. évi köznevelési törvény bevezetése, az elmúlt 13 év oktatáspolitikai változásai mennyiben változtattak a korábbi helyzeten.

Az előadás célja, hogy napjainkig megismertesse a szülők szabad iskolaválasztási jogának alakulását, feltárja hátrányait, ugyanakkor vizsgálja lehetséges előnyeit.

Tankerületi iskola vezetőjeként évről évre szembesülök a csökkenő gyermeklétszámmal, az egyházi fenntartású iskolák előnyös helyzetéből származó beiskolázási kihívásokkal. Kutatásom arra irányul, hogy feltárja a szülők iskolaválasztási preferenciáit. Kérdőíves vizsgálataim - az óvodák segítségével - azon szülők véleményét gyűjtik össze, akiknek nagycsoportos kisgyermekke iskolába készül. Az eddigi eredmények kiértékelése, a szülők iskolaválasztási szempontjainak megismerése segítséget jelenthet az állami iskolákat irányító intézményvezetőknek sikeres marketingstratégiájuk kialakításában.

Témavezető: Cserné Dr. Adermann Gizella címzetes egyetemi tanár

NÉPRAJZ

**Mi mindenről „beszélnek” számunkra a levelek? Egy 1960-as
évekbeli levelezés vizsgálata**

Homovics Panna

DE BTK Néprajzi Tanszék

panna.homovics@gmail.com

A folklorisztika figyelme a szóbeli műfajokról az írásbeli műfajokra a 20. század második felben terelődött, többek között ekkor kezdtek el foglalkozni az utóbbi kategóriába tartozó levelek vizsgálatával is. Előadásom célja a már meglévő munkák nyomán egy 1960-as évekbeli levelezés vizsgálata. A leveleken keresztül nem csak a két levelezőpartner kapcsolata tárul elénk, de bepillantást nyerhetünk általuk a kor mindennapjaiba is. A szövegkorpuszban olyan, az emberi élet fordulópontjaiként is értelmezhető témák bukkannak a felszínre, mint az akkoriban még kötelező sorkatonai szolgálat, a pálya- illetve párválasztás. Az egyén perspektíváján keresztül egyes társadalmi eseményekről is információt kaphatunk általuk, de megjelenik bennük a '60-as évek populáris kultúrája és a fiatalok gondolkodásmódja is. Írásos kommunikációjukban említést tesznek követlen környezetükre, az ott élő emberekre és a velük kialakított kapcsolatrendszerekre is, így a levelekben némiképp lokális környezetük is teret kap. Előadásomban ezeket az egységeket kívánom bemutatni.

NÉPRAJZ

**Egy "különös házasság" története: Mácsi Ferenc 1824-es
házassági engedélyének néprajzi vizsgálata**

Vadász Márton

DE BTK Néprajzi Tanszék

vadaszmarci@gmail.com

A háború és katonasors néprajzi vizsgálata főleg az első és második világháborús katonatörténetekhez, levelezésekhez, visszaemlékezésekhez, a hadifogsághoz kapcsolódó narratívákhoz kötődik; jóval kevesebb hangsúlyt kaptak a 18–19. századi fegyveres konfliktusokhoz kapcsolódó kutatások. Így van ez a történeti szakirodalomban már részletesen feldolgozott napóleoni háborúk esetében is, holott a korszak hadi eseményei jelentős hatást gyakoroltak a magyar jobbágyság és kisenemesség mindennapi életére is.

Előadásomban egy 1824-es gáborjáni házassági engedélykérelmet és a hozzá kapcsolódó tanúvallatásokat mutatom be. A folyamodó, Mácsi Ferenc gáborjáni jobbágy édesapja, Mácsi János a napóleoni háborúk idején katonaként szolgált: a kérelemből feltárul előttünk hadifogságának, házasságának és hazatérésének története. A forrás lehetőséget ad arra, hogy a történeti néprajz módszerével egy esetpéldán keresztül betekintést nyerjünk abba, hogy a jobbágyi származású katonák miként élhették meg a napóleoni háborúk korszakát.

Kicsiben élni: utak a közösség és a fenntarthatóság felé

Jánosi Kincsó Mária

ELTE BTK Néprajzi Intézet

janosicila@gmail.com

Néprajzi, kulturális antropológiai szemléletű kutatásomban olyan közösségekkel foglalkozom, melyek szerveződésének egyik alapja az ökológiai és környezettudatos szemléletmód. Ezen belül a közösségekhez tartozó, bizonyos esetekben a közösségekben felnövő fiatalok szerepét is vizsgálom a csoportokban, hogy milyen funkcióban vannak jelen az adott környezetben és mi a jövőről alkotott perspektívájuk. Az általam vizsgált magyarországi közösség Visnyeszéplak, kutatásom az itt élők jövőképe, a településen élő fiatalok visszaköltözési szándékára, környezettudatos életmódra való törekvésére fókuszál. Visnyeszéplak helyzetét a település lakosaival létesített baráti kapcsolataim miatt jobban ismerem, aminek köszönhetően nyáron több napot is eltölthettem a terepen. A magyarországi települést két németországi csoporttal hasonlítom össze kutatásomban. Az Erasmus+ ösztöndíj elnyerésének köszönhetően az őszi szemesztert Németországban töltöttem, így a lehetőségek adottak voltak, hogy egy német ökofaluval (Mehrgenerationenprojekt am Sternberg) és egy, a szokottól eltérő lakhatási körülmények között élő csoporttal is felvegyem a kapcsolatot. Az utóbbi közösség tagjai cirkuszi, vasúti és más helyről szerzett vagonokban élnek a Wagenburg Kunterbunt nevű helyen Tübingenben. Kutatásomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy mi motiválja az adott körülmények között élő embereket arra, hogy a világtól „elszakadva”, nem átlagos életkörülmények között, sok esetben a kényelemről lemondva éljenek? A három közösséget összekapcsolja, hogy az itt élő emberek tudatosan hagyták maguk mögött a kényelmes, illetve városi életmódot. Emellett a lakhatási körülményeik miatt a birtokukban lévő tárgyak száma viszonylag alacsony és a fenntarthatóságra törekvés – szubjektív értelmezésben – a három terepet összeköti. Ezen kívül az is érdekelt, hogy vannak-e olyan fiatalok, akik ezt az életformát választják? Illetve akik egy ilyen közösségben, környezetben nőttek fel, van-e motivációjuk arra, hogy ők is hasonló életkörülmények között telepedjenek le? A kérdésekre terepmunkám során résztvevő megfigyeléssel és félig strukturált interjúkkal dolgozva kerestem választ, illetve az elemzéshez a témához kapcsolódó szakirodalmat vettem igénybe.

Hajdúnánás tanyavilága a 19–20. században

Kutasi Imre

DE BTK Néprajzi Tanszék

kutasiimre1@gmail.com

Hajdúnánás kiterjedt, több, mint 46 ezer katasztrális holdat kitevő határában egykor számtalan tanya helyezkedett el. Létrejöttük – az ország más tanyás vidékeihez képest – később, csak a 19. század folyamán következett be. A század elején lassan zajlott le a folyamat, kezdetben csupán speciális határrészek nagybirtokosok tudtak tanyagazdaságot létrehozni. Majd a tagosítás befejezése és a nyomáskényszer felbomlása után minden akadály elgördült a tanyák kialakulása elől, és az 1880-as évek második felétől megfigyelhető a külterületi lakosság növekedése, amely az első világháború után még nagyobb lendületet vett. A várostól messze, akár 10–13 km-re, farmtanyákon élő lakosság életkörülményei, összehasonlítva a belterületen élőkével, sokkal rosszabbak voltak. Még a 20. század elején sem voltak a határban külterületi szervek, iskolák, boltok, így a lakosságnak komoly erőfeszítést és tervezést igényelt a hivatalos ügyek intézése, sőt a mindennapi élethez szükséges termékek beszerzése is (pl.: petróleum, só, bors, gyufa stb.). A hatóságok észlelték a problémákat, így az 1920-as évek közepére három tanyai iskolát is felépítettek, amelyeket a későbbiek folyamán továbbiak követtek. A virágzó tanyavilág pusztulása az 1945-ös földosztást követő tanyaépítési hullám után következett be. A létrejövő termelőszövetkezetek nagyüzemi mezőgazdaság létrehozásába fogtak, amelyet a magánbirtokokon található tanyák hátráltattak. Így a hatalom intézkedéseivel igyekezett a külterületi lakosságot a belterületre való költözésre bírni. Ennek eredményeképpen a tanyarendszer meglepő gyorsasággal, lényegében a 20. század végére el is tűnt. Előadásom célja e tanyavilág bemutatása, kiterve létrejöttére, besűrűsödésére, a tanyaiak életmódjára, életkörülményeire, valamint a tanyarendszer pusztulására. A téma bemutatására levéltári forrásokat, kéziratos térképeket, népszámlálási statisztikát és félig strukturált, többalkalmas interjúkat használok fel.

NÉPRAJZ

A csornai és Csorna környéki menyecskekendők rendszerezése és elemzése

Papp Bernadett Kitti

DE BTK Néprajzi Tanszék

pappberni21@gmail.com

Előadásom elején röviden kitérek arra, mi jellemzi a prezentáció során bemutatott térséget. Vázaolom, hogy Csornán, és az azt övező településeken, milyen eltérő kendőtípusok lelhetők fel a menyecskekendők tekintetében. Ezt követően bemutatom a gyűjtésem anyagát; hiszen nem csupán a múzeumokban fellelhető tárgyak szolgáltatják, a megmutatni kívánt anyagot, hanem olyan magánemberek tulajdonai is, akik megőriztek „eredeti” darabokat. Kitérek arra, milyen elméletek határozzák meg a hímzést, mind történetileg, mind a technika tekintetében. Prezentációm során rávilágítok, milyen jellemzői vannak egy-egy változatnak, és hogy milyen típusokat különítettek el eddig a területtel foglalkozó kutatók. Betekintést nyújtok abba is, milyen szempontrendszer alapján vizsgáltam a kendőket és hol tart jelenleg a feldolgozás. Előadásom kutatásaimnak csupán csak egy részére tér ki, ebből kifolyólag prezentálok, milyen szerepet is játszik benne vizsgálataimnak-e része, és miként tervezem a továbbiakban a kutatást folytatni.

NÉPRAJZ

**A hortobágyi pásztorok körében jelenlévő bőrkikészítési módok
a XX. és XXI. század fordulóján**

Porkoláb Benedek

DE BTK Néprajzi Tanszék

porkolabnepibormuves@gmail.com

Előadásomban a hortobágyi pásztorok különböző bőrkikészítési praktikáit mutatom be, melyek még napjainkig fellelhetőek. Az előadás során beszélek a kutatott tájegység földrajzi kiterjedéséről, és az azt meghatározó tényezőkről, a gyűjtésem módszereiről, a kutatásomba bevont személyekről általánosságban és természetesen a bőr tartósításának gyakorlati és elméleti tudnivalóiról, a népi bőrkikészítésről. Ezek között említendőek a meszes, szárítós technikák, vagy például a timsós cserzés mód. Kutatásaimban elsősorban a bőrrel kapcsolatos szakmai ismereteimre támaszkodva végzem el a gyűjtő munkát és annak eredményeinek feldolgozását, ezek központjában általában a kész tárgyak állnak, azok díszítései, készítési módjai. Ezzel szemben jelen előadásomban a tárgyak elkészítéséhez elengedhetetlen alapanyag előállításáról adok egy átfogó képet, a kész tárgyakról csupán a könnyebb értelmezés érdekében ejtek szót.

a Szegedi Tudományegyetem Eötvös Loránd Kollégiumának kiadványa

SZTE Eötvös Loránd Kollégium
6725 Szeged, Tisza Lajos krt. 103.
<http://www.eotvos.u-szeged.hu>

Szerkesztők: Szabó Adrienne, Virág Anna, Virág Nándor
A kiadásért felel: Dr. Hunyadi Zsolt igazgató

Nyomda: SZTE EHÖK

ISBN 978-963-306-981-3